

Maria Hankala

KÄRKINIEMEN LIIKUNTAPAIKKOJEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

KÄRKINIEMEN LIIKUNTAPAIKKOJEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Maria Hankala
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Tekijä: Maria Hankala

Opinnäytetyön nimi: Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelma

Työn ohjaaja: Anu Hilli

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 64 + 1

Tämän opinnäytetyön aiheena oli laatia Siikajoen Kärkiniemen virkistysalueelle liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelma, jonka avulla turvataan ja kehitetään virkistysalueen liikuntamahdollisuuksia sekä viihtyisyyttä. Taustalla oli myös tarve päivittää 1980-luvulla rakennetut liikuntatoiminnot vastaamaan nykypäivän liikuntaharrastajien ja kuntourheilijoiden vaatimuksia. Työn tilaaja oli Siikajoen kunta.

Opinnäytetyön viitekehyksessä tarkasteltiin suomalaisen liikuntakulttuurin muutosta ja kehittymistä liikuntapaikkasuunnittelun näkökulmasta sekä tutkittiin 2010-luvun liikuntakulttuurin ominaispiirteitä. Huomiota kiinnitettiin myös pitkäjänteiseen liikuntapaikkasuunnitteluun, joka huomioi liikuntakulttuurin ja suomalaisen yhteiskunnan muuttumisen. Tietoperustan lisäksi kehittämissuunnitelmassa hyödynnettiin internetin paikkatietoaineistoja, tilaajan kanssa käytyjä keskusteluja, kirjallisuutta sekä maastokäyntejä, joiden perusteella suunnittelualueesta laadittiin nykytilan analyysi.

Työssä pyrittiin löytämään keinoja liikuntapaikkojen ja julkisten viheralueiden toiminnallisuuden ja liikunnallisuuden lisäämiseksi. Työn tavoitteena oli löytää ratkaisuja liikuntapaikkojen viihtyisyyden, houkuttelevuuden ja toimivuuden parantamiseksi, jotta yhä useampi käyttäisi viheralueiden liikuntamahdollisuuksia hyväkseen. Tämä opinnäytetyö pyrkii omalta osaltaan osallistumaan liikuntakulttuurin uudistamiseen ja aktivoimaan ihmisiä liikkumaan.

Opinnäytetyön lopputuloksena oli kehittämissuunnitelma, joka koostuu koko Kärkiniemen virkistysalueelle tehdyistä liikuntatoimintojen, topografian ja maisemanhoidon kehittämissuunnitelmista sekä Kärkiniemen urheilukentän yleissuunnitelmasta. Työn tuloksia ja suunnitelmia voidaan käyttää Kärkiniemen virkistysalueen kehittämistyössä ja jatkosuunnittelussa. Opinnäytetyö tarjoaa monipuolisesti tietoa liikuntapaikkasuunnittelusta, jota voidaan hyödyntää vastaavanlaisissa peruskorjaushankkeissa sekä uusien liikuntapaikkojen suunnittelussa.

Asiasanat: liikunta, liikuntakulttuuri, liikuntapaikat, liikuntapaikkasuunnittelu, maisemasuunnittelu, urheilu, viheralueet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Landscape planning

Author: Maria Hankala

Title of thesis: The development plan of places for sport in Kärkiniemi

Supervisor: Anu Hilli

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015 Number of pages: 64 + 1

The purpose of this thesis is to make a development plan of places for sport in Kärkiniemi recreational area in Siikajoki. With the help of the thesis the sport possibilities and attractiveness of the recreational area can be secured and improved. The background of the development plan is the need to upgrade exercise functions built in the 80's to meet the requirements of the present-day sportsmen and athletes. This thesis has been made for the municipality of Siikajoki.

The framework of the thesis consists of bringing together information about the change and evolution of Finnish sports culture from the vantage point of sports area design and, in addition, analyzing the modern sports culture of the 2010's. Furthermore an important part is also to study long-term sports area designing which acknowledges the evolution of sports culture and Finnish society. On top of that, electronic geographic information, literature, conversations with the client and site surveys were used in the designing process.

The work strives to discover ways to increase functionality and sportiveness in green areas and other places for sport. Solutions are tried to be found to enhance comfort, attractiveness and functionality in sports areas in order that ever more individuals would use exercise possibilities in green areas. Therefore this thesis takes part in refashioning the Finnish sports culture and encouraging people to exercise.

As a result, a new development plan has been made to the Kärkiniemi recreational area. The plan consists of development plans of sport functions, topography and landscape management as well as a master plan of the sports field. The results of this thesis can be used in development and planning of Kärkiniemi recreational area. The thesis also offers diverse information for planning places for sport that can be used in similar projects.

Keywords: exercise, Finnish sports culture, green areas, landscape planning, places for sport, sport, sports area, sports area designing

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	MUUTTUVA JA KEHITTYVÄ LIIKUNTAKULTTUURI.....	9
2.1	Liikuntakulttuuriin liittyviä käsitteitä	9
2.2	Liikuntalaki ja liikuntapolitiikka	11
2.3	Kuntien vastuu liikuntapaikkarakentamisessa	12
2.4	Liikuntakulttuurin ominaispiirteitä 2010-luvulla	13
2.5	Liikuntamuodot	15
2.6	Liikuntapaikat	16
2.7	Liikuntatavat	17
2.8	Vapaaehtoistyö liikunnassa	17
2.9	Liikunta ja hyvinvointi	18
2.10	Liikunnan eriarvoistuminen.....	19
3	LIIKUNTAKULTTUURIN MUUTTUMISEN HUOMIOIMINEN LIIKUNTAPAikka- SUUNNITTELUSSA	21
3.1	Pitkäjänteinen liikuntapaikkasuunnittelu	21
3.2	Väestörakenteen vaikutus liikuntakulttuuriin	22
3.3	Ajankohtainen peruskorjauksen suunnittelu	23
3.4	Julkiset viheralueet liikuntapaikkoina.....	24
3.5	Liikuntapaikkasuunnittelussa huomioitavat tekijät	25
3.5.1	Sijainti ja kulkuyhteydet.....	25
3.5.2	Viihtyisyys ja muut laatukriteerit	26
3.5.3	Ympäristösuunnittelu ja maastonmuotoilu.....	26
3.5.4	Pintamateriaalit	27
3.5.5	Liikuntapaikkojen kasvillisuus	27
3.5.6	Aidat.....	28
3.5.7	Teknologia ja valaistus	28
4	AINEISTO JA MENETELMÄT	30
4.1	Maastokäynnit ja alueen nykytilan analyysi	30
4.2	Suunnitteluprosessi	31
4.3	Suunnitteluohjelmat	32

5	SUUNNITTELUALUEEN NYKYTILA.....	33
5.1	Sijainti ja yleiset tiedot	33
5.2	Toiminnot.....	34
5.3	Kaavatilanne.....	35
5.4	Maisemarakenne	36
5.4.1	Maaperä ja topografia	37
5.4.2	Tiestö ja vesiolosuhteet.....	37
5.4.3	Kasvillisuus	38
5.5	Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet.....	40
5.5.1	Sahanseudun Katinhännän asuinalue.....	40
5.5.2	Entinen täpättitehdas	41
6	KÄRKINIEMEN LIIKUNTAPAIKKOJEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA.....	42
6.1	Suunnitelman lähtökohdat ja tavoitteet.....	42
6.2	Maastonmuotoilu	42
6.3	Toiminnot ja niiden sijoittelu	43
6.3.1	Kuntorata ja hiihtolatu	44
6.3.2	Ulkokuntosali.....	45
6.3.3	Pysäköinti.....	46
6.4	Rakenteet ja varusteet	48
6.4.1	Katsomo ja aidat	48
6.4.2	Valaistus	49
6.4.3	Opasteet	50
6.5	Istutettava kasvillisuus.....	50
6.6	Maisemanhoito	51
6.6.1	Tiheä ja monikerroksellinen suojametsä	52
6.6.2	Puoliavoin näkymä	53
6.6.3	Raivattava kasvillisuus	54
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	55
8	POHDINTA	57
	LÄHTEET.....	59
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Liikunta lisää ja edistää ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Se on tärkeää fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille sekä terveelliselle ja turvalliselle kasvulle ja kehitykselle. Liikunnalla on merkittävä rooli sairauksien ehkäisyssä, hoidossa ja kuntoutuksessa, ja sillä on positiivisia vaikutuksia myös ihmisen muistiin ja unen laatuun.

Kasvava osa suomalaisista liikkuu kuitenkin terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta liian vähän. Jotta suomalaisten liikuntatottumuksia saadaan muutettua, täytyy terveyttä edistävää liikuntaa kehittää ja liikunnallista elämäntapaa edistää. Samaan aikaan yhteiskunnan kehitys on tilanteessa, jossa hyvinvointivaltion palveluja karsitaan ja julkinen valta joutuu etsimään uusia keinoja väestön hyvinvoinnin säilyttämiseksi.

Liikuntakulttuuri pitää käsitteenä sisällään koko liikunnan ja urheilun ilmiökentän. Liikuntakulttuurille on ominaista jatkuva muuttuminen ja kehittyminen yhteiskunnan mukana. Fyysisen aktiivisuuden vähentymiseen on vastattava liikuntakulttuurin uudistamisella, joka edellyttää useiden eri toimialojen yhteistyötä. Myös viheralan tulee olla mukana uudistuksessa.

Siikajoen kunta on noin 5500 asukkaan vireä maaseutukunta Oulun talousalueella. Asukkaiden hyvinvointia tukee siisti, viihtyisä ja turvallinen asumis-, yritys-, oppimis- ja harrastusympäristö, jolle on tunnusomaista palvelujen perhekeskeisyys ja eri ikäluokkien välinen vuorovaikutus. Siikajoen kunnan Ruukin taajamassa sijaitseva Kärkiniemen virkistysalue on paikallisille tärkeä vapaa-ajanympäristö, jossa sijaitsevat suositut yleiset liikuntapaikat ja luonnonympäristöt. Vuonna 2013 voimaan tullut Ruukin asemanseudun osayleiskaava muuttaa Kärkiniemen luonnetta, sillä virkistysalueelle sijoitetaan pientalovaltainen asuntoalue. Alueella onkin käynnissä asemakaavamuutosprosessi, jolloin Kärkiniemen kaikkia toimintoja tarkastellaan uudelleen.

Opinnäytetyön lähtökohtana on Kärkiniemen virkistysalueen urheilun ja vapaa-ajantoimintojen turvaaminen ja kehittäminen kaavamuutosprosessin aikana. Tavoitteena on laatia liikuntamahdollisuuksia ja viihtyisyyttä parantava kehittämissuunnitelma, joka vastaa nykypäivän liikuntaharrastajien ja kuntourheilijoiden vaatimuksia.

Kärkiniemi on tyypillinen 1980-luvulla rakennettu urheilualue, jonka toiminnot eivät enää vastaa käyttäjien tarpeita, koska liikuntakulttuuri ja -tavat ovat muuttuneet viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana merkittävästi. Opinnäytetyössä tutkitaankin liikuntakulttuurin muuttumista ja kehittymistä viime vuosien aikana sekä tarkastellaan 2010-luvun liikuntakulttuurin ominaispiirteitä. Opinnäytetyössä huomioidaan myös pitkäjänteinen liikuntapaikkasuunnittelu, jossa seurataan liikuntakulttuurin ja suomalaisen yhteiskunnan muuttumista.

Opinnäytetyön tilaaja on Siikajoen kunta. Ohjausryhmään kuuluvat tilaajan edustajina Siikajoen kunnan tekninen johtaja Pekka Aitto-oja, maanmittausinsinööri Merja Ojanperä sekä liikunta- ja nuorisosihteeri Marko Äijälä. Työstä saatiin palautetta myös kunnan puistomestari Jyrki Raatikaiselta. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Oulun ammattikorkeakoulun tuntiopettaja Anu Hilli.

Kärkiniemen virkistysalueesta tehtiin nykytilan analyysi, joka perustuu kahteen maastokäyntiin, karttatyöskentelyyn ja kirjallisuuslähteisiin. Tilaajan kanssa järjestetyissä kokouksissa sovittiin alueen suunnitteluratkaisuista sekä käsiteltiin virkistysalueen ongelmia ja puutteita. Analyysin, viitekehyksen ja tilaajan toiveiden perusteella tehtiin suunnittelualueesta luonnos, josta saatu palaute ohjasi lopullisiin suunnitelmaratkaisuihin.

Opinnäytetyön tuloksena laadittiin Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelma. Suunnitelmaan tehtiin liikuntatoimintojen, topografian ja maisemanhoidon kehittämissuunnitelmat koko Kärkiniemen virkistysalueelle ja yleissuunnitelma Kärkiniemen urheilukentälle. Suunnitelmaa selkeyttämään ja havainnollistamaan tehtiin myös havainnekuva ja poikkileikkauspiirros alueen yleisilmeestä.

Opinnäytetyö pyrkii löytämään keinoja liikuntapaikkojen ja julkisten viheralueiden toiminnallisuuden ja liikunnallisuuden lisäämiseksi. Työn tavoitteena on löytää ratkaisuja liikuntapaikkojen viihtyisyyden, houkuttelevuuden ja toimivuuden parantamiseksi, jotta yhä useampi käyttäisi viheralueiden liikuntamahdollisuuksia hyväkseen. Tämä opinnäytetyö pyrkii omalta osaltaan osallistumaan liikuntakulttuurin uudistamiseen ja aktivoimaan ihmisiä liikkumaan.

2 MUUTTUVA JA KEHITTYVÄ LIIKUNTAKULTTUURI

2.1 Liikuntakulttuuriin liittyviä käsitteitä

Liikunnan ja urheilun käsitteistö on laaja ja jakautuu pieniin osiin, minkä vuoksi liikunta-alan terministöä on toisinaan vaikea määrittää täsmällisesti. Laajimman mahdollisen määritelmän mukaan liikunta kattaa kaiken huippu-urheilusta portaissa kävelyyn. Urheilu on liikuntaa, mutta kaikki liikunta ei ole urheilua. Sana liikuntakulttuuri on otettu käyttöön yläkäsitteenä kuvaamaan koko tätä liikunnan ja urheilun kattamaa ilmiökenttää. Käsitteessä yhdistyvät liikunta, joka viittaa fyysiseen tekemiseen, sekä kulttuuri, joka pitää sisällään liikunnalle ja urheilulle annettavat merkitykset. (Kokkonen 2013, 16–17; Tiihonen 2015, 28.)

Liikuntakulttuuri on pitkän historiallisen prosessin tulos ja olennainen osa yhteiskuntaa. Se muuttuu ja kehittyy yhteiskunnan mukana. Liikuntakulttuurin kehittymiseen ovat vaikuttaneet muun muassa kansalliset erityispiirteet ja kulttuurin taustoja ohjaavat tekijät. Tämän vuoksi jokaisessa maassa on oma erilainen liikuntakulttuurinsa. Toisaalta liikuntakulttuuria kehittämällä voidaan edesauttaa edistyneen yhteiskunnan muodostumista. (Seppälä 1987, 19; Koski 2000, 6, 8.)

Liikuntakulttuuri muuttuu koko ajan ja siihen syntyy jatkuvasti uusia ilmiöitä, alakulttuureja, laji- ja harrastekulttuureja sekä liikuntamuotoja. Keskeisimmät liikuntakulttuurin alakäsitteet ovat arkiliikunta, kuntoliikunta, harrasteliikunta, terveysliikunta, erityisliikunta, junioriurheilu, kilpaurheilu, huippu-urheilu sekä aikuis- ja veteraaniurheilu. Liikuntakulttuurin alakäsitteet ja niiden sivusisällöt on esitetty taulukossa 1. (Tiihonen 2015, 28–29.)

TAULUKKO 1. Liikuntakulttuurin käsitteet ja sisällöt (Tiihonen 2015, 28–29)

Liikuntakulttuuri	
Liikunta	Urheilu
Arkiliikunta Omaehtoinen liikunta Hyötyliikunta Työmatkaliikunta Perheliikunta Työliikunta	Junioriurheilu Lasten ja nuorten urheilu / liikunta Ikäkausipurheilu kaikkine tasoinen Junioripurheilu kaikkine tasoinen Urheilullisten ominaisuuksien harjoittelu Kaikki harrastamisen tasot
Kuntoliikunta Luontoliikunta Ulkoilu Ryhmäliikunta Kuntourheilu Kuntoilu	Kilpaurheilu Kansallisen tason urheilu Liiga-, eliitti- ja GP-kisataso, nuorten SM-taso Alue-, paikallis- ja divisioonatason urheilu Kilpailumotivoitunut harjoittelu Amatööri- ja puoliammattilaistaso
Harrasteliikunta Lähiliikunta Sosiaalinen liikunta Höntsäily ¹ Puulaakipurheilu	Huippu-urheilu Kansainvälisen tason urheilu Kansallisen tason huippu-urheilu Menestysmotivoitunut valmentautuminen Ammattilaistaso
Terveysliikunta Terveystta edistävä liikunta Ennalta ehkäisevä liikunta Kuntouttava liikunta Toimintakykyä parantava liikunta	Aikuis- /veteraanipurheilu Aikuisten liikunta / urheilu Kansallinen ja kansainvälinen veteraanitaso KKI ² Urheilun ja liikunnan massatapahtumat Kilpailu- ja kuntomotivoitunut harjoittelu Vakavan harrastamisen taso
Erityisliikunta Soveltava liikunta Erityisryhmien liikunta Vammaisliikunta ja -urheilu Toimintakyvyltään heikentyneiden liikunta	

¹ Pelata kevyesti, leikkimielisesti tai laiskasti esimerkiksi jalkapalloa tai jääkiekkoa

² Kunnossa kaiken ikää -ohjelma

2.2 Liikuntalaki ja liikuntapolitiikka

Valtion liikuntapolitiikka linjataan liikuntalaissa, joka tuli voimaan vuonna 1980. Liikuntalakia on uudistettu useampaan otteeseen, joista uusin muutos on tehty vuonna 2015. Tuoreimmalla liikuntalain muutoksella pyritään muun muassa vahvistamaan liikunnan peruspalveluluonnetta sekä uudistamaan valtion ja kunnan vastuuta liikuntapolitiikasta. Muissa Pohjoismaissa ei ole säädetty vastaavaa lakia. (Kokkonen 2013, 146; Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 1, 16, 20.)

Lain tavoitteena on

- - edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä fyysistä toimintakykyä, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalais- ja seuratoimintaa sekä huippu-urheilua samoin kuin liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita sekä eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 20).

Liikuntapolitiikan tavoitteena on edistää koko väestön liikuntaa, liikunnan osaamista ja tietopohjaa. Suomen liikuntapolitiikan yleisestä johdosta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Ministeriö pyrkii luomaan, yhteen sovittamaan ja kehittämään suomalaista liikuntaa informaatio-ohjauksella, tulosohjauksella ja rahoittamalla erilaisia liikuntaa edistäviä toimintoja. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 7, 20.)

Valtion talousarvioon varataan vuosittain määräraha valtionavustuksiin, jotka myönnetään liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatilojen perustamishankkeisiin. Avustusten kohteena ovat laajoja käyttäjäryhmiä palvelevat liikuntapaikkojen rakentamis- ja perusparannushankkeet sekä niihin liittyvä varustaminen. Avustusta voidaan myöntää myös erityisestä syystä muuhun liikuntapaikkarakentamiseen. Rahoitus myönnetään yleensä kunnalle tai kuntayhtymälle. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 36.)

Valtio tarjoaa avustuksillaan liikuntapolitiittisen kivijalan kuntien päättäjille, vaikka päävastuu liikuntapaikkarakentamisesta ja hankkeiden rahoittamisesta on kunnilla. Etenkin pienten kuntien liikuntatoiminta saattaa olla riippuvaista valtionosuuksista. Vuosina 1980–2013 valtio on tukenut liikuntapaikkojen perustamishankkeita noin 430 miljoonalla eurolla. Tuki on suunnattu enimmäkseen laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen, kuten ulkokenttien ja lähiliikuntapaikkojen,

rakentamiseen ja peruskorjaukseen. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 9,11; Pyykkönen 2014, 84.)

Pääosan liikuntapalveluista rahoittavat kuitenkin ihmiset itse. Kunnilla ja valtiolla ei ole käytännössä mahdollisuutta tukea kaikkia Suomessa harrastettavia liikuntamuotoja tasapuolisesti, joten kasvava osa rahoituksesta on kerättävä harrastajilta ja ulkopuolisilta rahoittajilta. Eri liikuntamuotojen menestys riippuukin entistä enemmän järjestöjen ja lajien harrastajien omasta osaamisesta. (Liikunta valintojen virrassa 2007, 38.)

Rahoituksen lisäksi valtio ja aluehallinto tarjoavat kunnille asiantuntijapalveluja, sillä liikuntapaikkarakentaminen edellyttää erityisosaamista. Usein neuvonnan merkitys on ollut kunnille ja päättäjille jopa rahallista avustusta suurempi. (Pyykkönen 2014, 84.)

Valtio pyrkii vaikuttamaan liikuntakulttuuriin myös laajamittaisella ohjelmatyöllä ja periaatepäätöksillä (Kokkonen 2013, 186). Esimerkiksi opetusministeriön asettama toimikunta valmisti vuosina 2006–2008 ehdotuksen ”Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla” kansalliseksi liikuntaohjelmaksi. Ehdotuksessa esitetään liikuntapolitiikan yleisten linjausten lisäksi konkreettisia toimenpidesuosituksia, joiden avulla liikuntaa edistetään sekä toteuttamalla yhteiskunnan hyvinvointipoliittikkaa että kehittämällä liikuntakulttuurin itseisarvoa. (Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla 2008, 3.)

2.3 Kuntien vastuu liikuntapaikkarakentamisessa

Kuntien keskeisimpiä tehtäviä ovat kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen ja palveluista huolehtiminen käytettävissä olevilla voimavaroilla. Kunnat vastaavat muun muassa sosiaali- ja terveyshuollon, opetuksen, kulttuurin ja vapaa-ajan peruspalveluista. Kunnan tehtävä on huolehtia laajalaisesti kaikkien kuntalaisten aktivoimisesta liikkumaan ja huolehtimaan hyvinvoinnistaan elämänsä eri vaiheissa. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 8–9, 18.)

Kunnat järjestävät asukkailleen ja yhdistyksille erilaisia liikuntaolosuhteita ja -palveluja. Liikunnalle luodaan edellytyksiä muun muassa järjestämällä liikuntapalveluja, kehittämällä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa, tukemalla kansalais- ja seuratoimintaa, rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja sekä kehittämällä kuntien välistä ja alueellista yhteistyötä. Kuntalaisia tulee

osallistaa liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä. Kuntien vastuulla on myös kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden arviointi. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 9, 20.)

Liikunnan rahoittajana kunnan merkitys on keskeinen. Kunnat maksavat liikuntapaikkarakentamisesta pääosan ja omistavat liikuntapaikoista noin 75 %. Liikuntatoimen investoinnit ovat olleet keskimäärin 100 miljoonaa euroa vuodessa viimeisen kymmenen vuoden aikana, mikä on noin 0,3 % kuntien kokonaismenoista. Valtiontuen osuus yksittäisen liikuntapaikan kustannuksista on ollut noin 10 %. (Kokkonen 2013, 193.)

Julkiset liikuntapalvelut ovat tärkeitä etenkin niille henkilöille ja väestöryhmille, jotka eivät käytä liikuntajärjestöjen tai -yriytysten palveluja. Tällaisia väestöryhmiä ovat esimerkiksi liikuntaesteiset, seniorit ja maahanmuuttajat. Julkisen sektorin mukanaolo madaltaa liikuntapalvelujen käyttömaksuja ja osallistumiskynnystä, sillä jos kansalaiset joutuisivat maksamaan täyden hinnan liikuntapalveluistaan, olisi niiden kulutus nykyistä vähäisempää. Kohtuullisesti hinnoiteltuja palveluja voivat käyttää myös vähävaraiset ja lapsiperheet. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 9; Pyykkönen 2014, 84.)

Kuntarakenteen muutokset vaikuttavat liikuntamahdollisuuksien järjestämiseen. Kuntaliitoksissa suureen tai keskisuureen kuntaan yhdistyy tavallisimmin joukko pieniä kuntia. Suurempaan kokonaisuuteen liittyneiden pienten kuntien liikuntapaikkoja saattaa jäädä pois käytöstä tai niitä puretaan. Toisaalta kuntien määrän lasku voi johtaa liikuntapaikkarakentamisen tehostumiseen, kun liikuntapaikkojen käyttöä ja tarvetta voidaan arvioida laajoina kokonaisuuksina. Sekä kunnan koko että taloustilanne vaikuttavat kuntien kykyyn tarjota liikuntamahdollisuuksia. Lähitulevaisuuden haasteena on, löytyykö kaikissa kunnissa valmiutta ja varoja erilaisten liikuntapalveluiden tukemiseen ja liikuntapaikkojen mittaviin korjauksiin. (Kokkonen 2013, 193.)

2.4 Liikuntakulttuurin ominaispiirteitä 2010-luvulla

Suomeen on viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana syntynyt nykyaikainen, moniulotteinen ja monitasoinen liikuntakulttuuri. Nykyaikainen liikuntakulttuuri on monimuotoistunut ja laajentunut kattamaan kaikenlaisen liikunnan ammattimaisesta huippu-urheilusta terveysliikuntaan saakka, kun vielä 1970-luvulla liikuntakulttuuriin kuuluivat ainoastaan kilpa- ja huippu-urheilu sekä kunto-

liikunta. Liikunnalla on tänä päivänä näkyvä ja vahva asema suomalaisessa yhteiskunnassa, ja siitä on tullut yksi suomalaisten suosikkiharrastuksista. (Kokkonen 2013, 18, 237, 247.)

2010-luvun liikuntakulttuurille on tyypillistä kuntoliikunnan yleistyminen merkittäväksi aikuisten harrastukseksi, huippu-urheilun eriytyminen liikuntakulttuurin kokonaisuudesta ja kilpaurheilun laajentuminen erityisesti joukkuelajeissa. Sukupuolta, ikää, vammoja tai sairauksia ei nähdä enää liikuntaa estävinä tekijöinä, vaan liikunta kuuluu kaikille. (Kokkonen 2013, 19, 247.)

Liikuntakulttuurin monimuotoistuminen merkitsee etenkin nuorisolle uudenlaista, vanhoista malleista ja kaavoista irtaantuvaa moniarvoisuutta, omaehtoisuutta, yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Liikuntaa halutaan harrastaa yksilön omista lähtökohdista. Liikunnallisesta elämäntavasta onkin muodostunut osa monien arkea. (Kokkonen 2013, 214, 237.)

Maatalousyhteiskunnassa kulttuuriset tavat ja merkitykset siirtyivät pääasiassa vanhemmalta sukupolvelta nuoremmalle. Kaupungistuneessa kulutusyhteiskunnassa asetelma on kuitenkin kääntynyt pääläelleen. Nuorisokulttuurin asema on vahvistunut 1950-luvulta lähtien ja kehitys on vauhdittunut entisestään 1990-luvulla. Samalla nuorisokulttuuri on tuonut vaikutteita liikuntakulttuuriin. Etenkin uusiin liikkumisen tapoihin sitoutuneet harrastajat eivät määrittele toimintaansa pelkästään urheiluksi vaan elämäntyyliseksi. Liikkumisessa korostuu tekemisen asenne, tyyli ja omat kokemukset. (Kokkonen 2013, 214–215.)

Yhteiskunta on liikunnallistunut, mikä on ilmennyt liikuntaan ja urheiluun pohjautuvan puheen lisääntymisenä. Joukkueurheilun asema on viime vuosikymmeninä vahvistunut ja sen näkyvyys mediassa lisääntynyt lajien harrastajamäärien kasvaessa. Lehdet, televisio ja internet ovat täynnä liikuntaa ja urheilua. Mediassa on eniten esillä jääkiekko, jonka vahva asema eri viestimissä on vaikuttanut koko liikuntakulttuuriin. (Kokkonen 2013, 182, 237.)

Liikunnan harrastaminen on siirtynyt viime vuosina suoritus- ja tulospainotteisesta urheilusta elämykselliseen liikuntaan. Liikunnallisten elämysten ja kokemusten tavoittelu kuvaa 2010-luvun mielenlaatua, jossa mikään ei ole tarpeeksi. Elämysliikuntamuotojen olennaisin osa on äärikokemus, jota haetaan esimerkiksi avantouinnista, seinäkiipeilystä, potkunyrkkeilystä ja vapaaottelusta. Luonnossa liikutaan esimerkiksi maastopyörillä ja lumikengillä. Geokätköily yhdistää ulkoliikunnan luonnossa tai kaupunkialueella ja nykyaikaisen paikannustekniikan. Erilaisten elämys- ja

seikkailuliikuntamuotojen suosio jatkunee todennäköisesti myös tulevaisuudessa. (Rajaniemi 2005, 36; Kokkonen 2013, 249.)

2.5 Liikuntamuodot

Liikunta- ja urheilumuodoissa tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Lajit, jotka ovat perinteisesti olleet harrastetuimpia suomalaisia menestyslajeja, menettävät suosiotaan ja uusia lajeja ilmaantuu lajivalikoimaan nopealla tahdilla. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 4.) Viimeisen neljän vuosikymmenen aikana liikunta-muotojen määrä on kasvanut merkittävästi. Internetin välityksellä uudet vaikutteet siirtyvät nopeasti ja vaivattomasti eri maailmankolkasta toiseen. Osa liikuntalajeista on ollut vain lyhytaikaisia ilmiöitä, mutta osa on vakiinnuttanut asemansa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Sauvakävely ja salibandy ovat esimerkkejä suosituiksi tulleista uusiin liikuntamuotoihin. Myös monet pienemmät liikuntamuodot ovat keränneet tiedonvälityksen kehityksessä merkittävän määrän harrastajia, sillä esimerkiksi skeittausta harrastaa jo 50 000–60 000 suomalaista. Liikuntalajeja ja pelejä on maa-ilmassa tuhansia, joten lajikirjon kasvu jatkunee edelleen. (Kokkonen 2013, 181–182, 247, 249.)

Kiireisen elämänrytmin keskellä menestyvät parhaiten ne liikuntalajit, jotka pystytään helposti sovittamaan omiin aikatauluihin. Aikuisten (19–65-vuotiaat) suosituimpia liikuntalajeja ovat kävelylenkkeily, pyöräily, kuntosaliharjoittelu, hiihto ja juoksulenkkeily. Lasten ja nuorten (3–18-vuotiaat) suosituimmat lajit ovat jalkapallo, pyöräily, uinti, juoksulenkkeily, kuntosaliharjoittelu, salibandy ja ratsastus. Erityisesti senioreiden (yli 65-vuotiaat) liikuntaharrastaminen on kasvanut viime vuosien aikana, ja senioreista 65 % harrastaa liikuntaa vähintään neljä kertaa viikossa. Suosituimmat lajit senioreiden keskuudessa ovat kävelylenkkeily, pyöräily, sauvakävely, hiihto, voimistelu, uinti ja kuntosaliharjoittelu. (Kansallinen liikuntatutkimus 2015, viitattu 4.4.2015.)

Liikuntamuotojen harrastamisessa on selkeitä eroja sukupuolten välillä. Osa liikuntalajeista on harrastajakunnaltaan selkeästi mies- tai naisvaltaisia. Esimerkiksi koripallo ja salibandy ovat lisenssien määrällä mitattuina selkeästi miesvaltaisia ja lentopallo naisvaltainen laji. Liikuntamuotojen harrastajamäärät eivät kuitenkaan ole pysyviä, vaan ne muuttuvat, ja niitä on ennen kaikkea mahdollista muuttaa. Jalkapallon ja jääkiekon kasvaneet tyttöjen ja naisten lisenssimäärät kuvaavat sitä, kuinka lajien harrastajien sukupuolirakenteita on mahdollista muuttaa. (Turpeinen, Jaako, Kankaanpää & Hakamäki 2011, 36–37; Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 10.)

2.6 Liikuntapaikat

Liikuntapaikkoina voidaan pitää kaikkia niitä alueita, joilla ihmiset harrastavat liikuntaa. Näin ollen liikuntapaikkoja ovat rakennettujen liikuntaympäristöjen lisäksi muun muassa kevyen liikenteen väylät, viheralueet, metsät, asuintalojen piha-alueet, koulujen pihat ja vesialueet. (Rajaniemi 2005, 38.)

Suomessa on yhteensä noin 32 000 liikuntapaikkaa, joista kuntien omistamia ja ylläpitämiä on noin 75 % (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 11). Liikuntapaikkojen määrä lisääntyi erityisesti 1980-luvulla merkittävästi, kun kunnat rakensivat erilaisia liikunnan suorituspaikkoja valtiontuen avulla. Valtionavustukset paransivat Suomen eri osien välistä tasa-arvoa, kun pienissäkin kunnissa pystyttiin panostamaan liikuntapaikkarakentamiseen. (Kokkonen 2013, 76.)

Vain vähemmistö suomalaisista kuitenkin hyödyntää liikuntapaikkoja aktiivisesti; on arveltu, että ainoastaan 20 % vapaa-ajan liikunnasta tapahtuu rakennetuilla ulkoliikuntapaikoilla tai sisäliikuntatiloissa. Suurin osa liikuntapalveluista ja liikuntapaikkarakentamisen hyödyistä ohjautuukin melko pienelle joukolla aktiivisia kilpaurheilijoita ja kuntoliikkuja. Liikkumisympäristönä on yhä useammin rakennettujen liikuntapaikkojen sijasta kaupunkitila tai jokin muu vastaava alue. Käytetyimpiä liikuntapaikkoja ovat kevyen liikenteen väylät, lähiulkoilureitit ja metsät. Erityisesti seniorit liikkuvat paljon luontoympäristössä. Rakennetuista liikuntapaikoista käytetään eniten sisäliikuntasaleja, uimahalleja sekä kuntosaleja. (Kokkonen 2013, 214; Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 19–20; Pyykkönen 2014, 84.)

Monet urheilumuodot, joita on perinteisesti harrastettu ulkona, ovat siirtyneet sisätiloihin. Erikoisrakentamista vaativa ulko- ja sisäliikunta lisääntyi etenkin 1980-luvulla, jonka jälkeen Suomeen on rakennettu muun muassa hiihtoputkia ja palloiluhalleja. Sisäliikuntatilojen tavoitteena on ollut tarjota kilpaurheilijoille ja liikuntaharrastajille optimaaliset olosuhteet liikuntaan ja urheiluun kaikkina vuodenaikoina. Ympäristönäkökulmasta katsottuna ihmisten olisi parempi sopeutua luonnon eri olosuhteisiin sen sijaan, että kausiluontoisia vaihteluja minimoidaan. Sisäliikuntapaikkojen lisäksi ympäristöä on muokattu suuria vapaa-aikakeskuksia varten, joissa voi harrastaa muun muassa laskettelua ja lumilautailua. (Talja 2009, 56; Kokkonen 2013, 98.)

Taajamassa ja taajaman ulkopuolella liikuntaa harrastetaan hieman eri tavalla, koska taajaman ulkopuolella ei ole kaikille liikuntamuodoille soveltuvia rakennettuja suorituspaikkoja. Liikunnan monimuotoisuutta ajatellen eri alueilla asuvat ihmiset voivat olla eriarvoisessa asemassa. Kuntien tulisi huolehtia, että kaikilla kansalaisilla olisi yhtäläinen mahdollisuus liikuntapalvelujen käyttämiseen. On mahdollista, että taajaman ulkopuolella olevien liikuntapaikkojen valikoimaa kasvatamalla osa liikuntaa harrastamattomista ihmisistä saattaisi löytää oman suosikkilajinsa ja motivoitua liikkumaan. (Valkeinen, Mäki-Opas, Prättälä & Borodulin, 2014, 3.)

2.7 Liikuntatavat

Suomalaisten erityispiirre muihin Euroopan kansoihin verrattuna on, että suomalaiset haluavat tehdä asioita yksin. Omatoiminen liikunta onkin kaikista yleisin tapa harrastaa liikuntaa. Tällöin voidaan itse määrittää milloin, missä ja miten liikutaan. Omatoiminen liikunta on usein kävelyä, pyöräilyä, hiihtoa, hölkkää tai uintia. Yllättävän usein liikunnan tärkeimmäksi motiiviksi mainitaan nimenomaan yksin oleminen. (Koski 2000, 8; Liinamaa 2004, 9.)

Liikuntaa harrastetaan usein myös kaveriporukoissa, joilla on merkittävä rooli epäsäännöllisen liikunnan organisoinnissa. Kaveriporukoiden toimintaa voivat kuitenkin vaikeuttaa esimerkiksi liikuntapaikkavuorojen saamisen vaikeus ja kalleus. Liikunta- ja urheiluseurojen merkitys liikuntakulttuurissa korostuu, kun puhutaan intensiivisemmästä, tavoitteellisemmasta ja säännöllisemmästä harrastamisesta. (Koski 2000, 8.)

Liikuntakulttuurin todelliset uudistajat toimivat 2010-luvulla harvoin seuroissa ja perinteisissä organisaatioissa. Itsensä toteuttaminen muun kuin kilpaurheilun avulla on yleistynyt. Huomattava osa liikunnallisista yhteisöistä ei kiinnity enää paikallisiin, alueellisiin tai valtakunnallisiin liikuntajärjestöihin. Näihin yhteisöihin kuuluvat muun muassa skeittaajat, lumilautailijat, laskettelijat, seinäkiipeilijät ja parkourin harrastajat. (Kokkonen 2013, 214.)

2.8 Vapaaehtoistyö liikunnassa

Liikunta on Suomen suosituin vapaaehtoistoiminnan alue, jonka parissa työskentelee yli 600 000 henkilöä. Vapaaehtoistyötä tehdään keskimäärin noin 10 tuntia kuukaudessa. Vapaaehtoiset toimivat seuroissa eri rooleissa: huoltajina, valmentajina, seurajohdossa ja muissa tehtävissä.

Palkattujen seuratyöntekijöiden määrä on viime vuosina lisääntynyt ja kasvu jatkunee tulevaisuudessa, mutta vapaaehtoiset ovat edelleen järjestötoiminnan kivijalka. (Kansallinen liikuntatutkimus 2015, viitattu 4.4.2015.)

Junioriurheilu on laajentunut merkittävästi ja vapaaehtoistyön tärkeys korostunut, koska lapset tulevat järjestetyn liikunnan pariin huomattavasti aikaisemmin kuin edelliset sukupolvet. Vastuu lasten ja nuorten liikunnasta on siirtynyt perheiltä ja lähiyhteisöiltä liikunta- ja urheiluseuroille, joiden toiminnan organisoivat seuratoiminnassa mukana olevat aktiiviset vanhemmat. Sitoutuminen vapaaehtoistyöhön on kuitenkin muuttunut. Kansalaistoiminnassa on vallalla projektiluontoisuus, ja seuratoimintaan sitoudutaan usein löyhästi ja lyhytkestoisesti. (Kokkonen 2013, 182, 200.)

Lapsen tavoitteellinen kilpaurheilu määrittää koko perheen arkea ja muuttaa vanhemmuutta. Harrastaminen tapahtuu usein kaukana kotoa ja vaatii aikuisten sitoutumista kuljetuksiin. Suomi on muuttunut niin liikunnassa kuin muissakin harrastuksissa kuljetusyhteiskunnaksi. (Kokkonen 2013, 200–201.)

2.9 Liikunta ja hyvinvointi

Kasvava osa suomalaisista liikkuu terveytensä ja hyvinvointinsa kannalta liian vähän. Erityisesti arkiliikunnan osalta päivittäinen fyysinen aktiivisuus on romahtanut, minkä vuoksi toimintakyky ja fyysinen kunto ovat keskimäärin heikentyneet. Liikkumattomuuden kustannuksien on arveltu olevan yhteiskunnalle miljardiluokkaa, ja niiden ennustetaan kasvavan voimakkaasti lähitulevaisuudessa. Liikuntaa lisäämällä voidaankin saavuttaa huomattavia säästöjä. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 4, 11, 17.)

Fyysisen aktiivisuuden vähentyminen on osa yhteiskunnan olosuhteiden muutosta. Liikuntakulttuuri muuttui liikkumattomampaan suuntaan, kun perinteiset kestävyyslajit, kuten maastohiihto, menettivät harrastajia. Suosioon tulivat keskivartalon hallintaa lisäävät lajit, kuten skeittaus, lumilautailu ja erilaiset voimistelulajit. Samaan aikaan elämäntapa ja arkitottumukset muuttuivat autoistuneempaan suuntaan. (Liinamaa 2004, 9.)

Suomalaiset harrastavat liikuntaa melko aktiivisesti vapaa-ajallaan. Tämä ei kuitenkaan riitä turvaamaan terveyden kannalta riittävää päivittäistä fyysisen aktiivisuuden tarvetta, koska arkiliikuntaa on liian vähän. Liiallinen istuminen onkin todettu terveystorjuntariskiksi. Lapset ovat paikoillaan päivähoitossa 60 % ajastaan ja aikuiset 80 % koko valvellaoloajastaan. Kokonaisuudessaan lapsista ja nuorista vain noin puolet liikkuu terveytensä kannalta riittävästi. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 12, 17.) Vähäinen fyysinen aktiivisuus näkyy selvimmin erilaisina elämäntapasairauksina ja terveyshaittoina. Fyysisestä aktiivisuudesta on tullut arkisen rutiinin sijaan erikseen suoritettava toiminto, johon tarvitaan erillinen suoritus aika, varusteet ja ohjaajat. (Salasuo 2012, 7–8.)

Suomalaisessa liikuntakulttuurissa on käynnissä mittava uudistus. Suurin haaste on liikunnasta vieraantuneen väestöryhmän liikuttaminen, sillä he eivät koe urheiluseuroja tai liikuntapaikkoja millään tavalla omikseen. Uudistamisessa tarvitaan uudenlaista ajattelua ja ratkaisuja, joissa rakennetaan siltoja kansalaisjärjestöjen, koulujärjestelmän, päivähoiton, puolustusvoimien, sosiaali- ja terveystoimijoiden sekä liikennepolitiikan välille. Vaaditaan laajaa yhteistyötä, jotta liikkumattomat ihmiset tavoitetaan ja heille voidaan tarjota mahdollisuus mielekkääseen liikkumiseen. (Salasuo 2012, 8–9.)

2.10 Liikunnan eriarvoistuminen

Koulutetut ja hyvätuloiset suomalaiset harrastavat liikuntaa paljon todennäköisemmin kuin pienituloiset ja yhteiskunnasta syrjäytyneet. Kodin tulotaso vaikuttaa etenkin lasten ja nuorten mahdollisuuksiin liikkua. Erityisesti trendikkäät harrastukset maksavat, mutta myös perinteisten liikuntamuotojen kalleus voi estää lapsilta ja nuorilta harrastuksen jatkamisen. Suuresta osasta liikuntaa on tulossa hyvätuloisten perheiden harrastus. (Kokkonen 2013, 213, 235.)

Jo 1990-luvulla osa liikuntaharrastuksista oli monille lapsille ja nuorille liian kalliita ja kustannukset ovat nousseet edelleen. Harrastusten hintoja ovat kasvattaneet muun muassa tilavuokrat ja varusteet. (Kokkonen 2013, 213, 235.) Urheilusanomien selvityksen mukaan kymmenen vuoden aikana (2001–2012) esimerkiksi lapsen jääkiekkoharrastus on maksanut noin 87 000 euroa ja maastohiihto 58 000 euroa. Liikuntasosiologian professori Hannu Iltosen mukaan liikunnan eriarvoistuminen on ”äärimmäisen suuri yhteiskunnallinen ongelma, johon olisi jo pakko puuttua”. (Lempinen 2015, viitattu 3.4.2015.) Saman ilmiön on todennut myös Pelastakaa Lapset ry (2015,

2), jonka raportissa 80 % vähävaraisten perheiden lapsista koki mahdollisuutensa harrastaa rajoittuneeksi ja 71 % oli joutunut jättämään harrastuksen perheen taloudellisen tilanteen vuoksi.

Kodin tulotaso vaikuttaa myös lasten tulevaisuuteen, sillä nuoruusvuosina aloitettu aktiivinen liikuntaharrastaminen jatkuu todennäköisesti myös aikuisena. Kunto- ja terveyserot eri yhteiskuntaluokkien välillä ovat kasvaneet ja vähäinen liikunta on tähän yhteydessä yhdessä muiden terveyden kannalta haitallisten elämäntapojen kanssa. (Kokkonen 2013, 213, 238.)

3 LIIKUNTAKULTTUURIN MUUTTUMISEN HUOMIOIMINEN LIIKUNTAPAIKKASUUNNITTELUSSA

3.1 Pitkäjänteinen liikuntapaikkasuunnittelu

Liikuntapaikkasuunnittelun tavoitteena on edistää rakentamista, joka perustuu kestäviin, taloudellisiin, sosiaalisiin ja ekologisiin ratkaisuihin, ja jotka luovat ja säilyttävät kulttuuriarvoja (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 20). Liikuntapaikat antavat kansalaisille ennen kaikkea mahdollisuuden eri liikuntamuotojen harrastamiseen, harjoitteluun ja kokeiluun. Liikuntapaikkasuunnittelulla ja liikuntaolosuhteiden parantamisella voidaan vaikuttaa siihen, miten ihmiset liikkuvat. (Suomen Liikunta ja Urheilu 2013, 2.)

Liikuntapaikkasuunnittelun on seurattava aikaansa. Monien liikuntapaikkojen käyttöikä saattaa olla jopa 40 vuotta, joten liikuntapaikkojen on vastattava liikuntaharrastajien tarpeisiin myös pitkällä aikavälillä. Suunnittelun on lähdettävä väestön liikuntatottumuksista, harrastamisen tulevaisuuden näkökulmista sekä käyttäjien ominaisuuksista ja elinoloista, jotka tulee ottaa huomioon ja ennakoida mahdollisimman tarkasti. Liikuntapaikkasuunnittelun pitkäjänteisyys on erityisen tärkeää hankkeissa, joiden investoinnit ovat merkittävät. Pienemmät kohteet ovat muokattavissa ajan virtausten vaatimalla tavalla. (Mäntylä 1990, 83; Rajaniemi 2005, 36.)

Koska tulevaisuuden liikuntakulttuurin ennakoiminen on haasteellista, voidaan suunnittelun lähtökohtana pitää sitä, että tavallisimmat ulkoliikuntamuodot ovat myös lähitulevaisuudessa suosituimmat suomalaiset liikunta- ja vapaa-ajanviettomuodot. Esimerkiksi kävely- ja juoksulenkkeilyä, pyöräilyä sekä hiihtoa harrastavat useimmat ihmiset. Valtaväestön suosimien liikuntamuotojen lisäksi myös muiden lajien olosuhteiden avustaminen on tärkeää. Pienet, kansainvälistäkin huippu-urheilumenestystä saavuttaneet liikuntalajit ansaitsevat olosuhteidensa kehittämisen ja tukemisen. (Salminen 1981, 56; Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 20.)

Ikääntyessään liikuntaharrastaja yleensä jatkaa nuorena omaksumiensa liikuntamuotojen parissa, ja nuorison lajeista muodostuu vähitellen liikunnan harrastamisen valtakulttuuria, kun nuoret kasvavat aikuisiksi. Vanhempien ikäluokkien liikuntamuodot voivat poiketa hyvin paljon nuorison ja lasten suosimista liikuntaharrastuksista. (Salminen 1981, 56; Rajaniemi 2005, 36.)

Liikuntapaikat rakennetaan voimassa olevan liikuntalain mukaan laajoja käyttäjäryhmiä palveleviksi kokonaisuuksiksi, joissa otetaan huomioon toimintojen muunneltavuus. Vuosien saatossa liikuntapaikkojen aitaaminen on johtanut siihen, että liikuntapaikoista on tullut entistä selvemmin yksinomaan liikunnalle varattuja alueita. Liikuntapaikkasuunnittelussa pitäisikin pyrkiä suunnittelemaan alueita, jotka ovat kaikille käyttäjille avoimia viheralueita. Kilpa- ja harrasteurheilu tai eri urheilulajit eivät välttämättä rajaa toisiaan pois, vaan ammattimaisella suunnittelulla liikuntapaikat kykenevät palvelemaan monia eri lajeja ja näin ollen mahdollisimman laajaa käyttäjäkuntaa. (Rajaniemi 2005, 34; Lipsanen 2009, 194–195; Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 20.)

3.2 Väestörakenteen vaikutus liikuntakulttuuriin

Suomalainen väestö ikääntyy ja työelämän ulkopuolella olevien suomalaisten määrä kasvaa. Senioreiden eli yli 65-vuotiaiden osuuden koko väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 18 %:sta 26 %:iin vuoteen 2030 mennessä ja edelleen 28 %:iin vuoteen 2060 mennessä. (Tilastokeskus 2012, viitattu 1.4.2015.)

Väestön ikääntyminen vaikuttaa jo nyt suomalaiseen liikuntakulttuuriin, sillä väestön ikä- ja sukupuolirakenteen muutokset muuttavat palvelutarpeita. Senioreiden käyttämien vapaa-aikapalvelujen kysyntä kasvaa, sillä kansalaiset ovat keskimäärin vauraampia, terveempiä ja elävät pidempään kuin aikaisemmin. Liikunnasta on tullut yhä useammalle elinikäinen harrastus, ja sillä on suuri rooli toimintakyvyn säilyttäjänä sekä kotiasumisen mahdollistajana. (Kokkonen 2013, 191, 249; Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 9.)

Eläkeikään tulleet suuret ikäluokat ovat ensimmäinen kuntoliikuntaa laajamittaisesti harrastanut sukupolvi. He ovat myös asenteiltaan aiempaa valmiimpia käyttämään maksullisia liikuntapalveluja. Ikärakenteeltaan vanhusvoittoiset alueet eivät kuitenkaan välttämättä kykene tarjoamaan senioreille soveltuvia liikuntapalveluja. Senioriharrastajien määrän kasvu onkin otettava huomioon uusien liikuntapaikkojen suunnittelussa ja vanhojen kunnostustöissä. (Kokkonen 2013, 191, 249.)

Senioreiden liikuttamisessa on kyse erityisliikunnasta. Erityisliikunnan mahdollisuuksia kehitettäessä kiinnitetään huomiota liikuntatilojen esteettömyyteen sekä eri sukupolvien ja toimintakykyis-

ten harrastajien toimintojen yhdistämiseen. On tärkeää huomioida, että seniorit saattavat tarvita erityisvälineitä, avustajia ja kuljetuspalveluja. Ikääntyvien ja ikääntyneiden harrastusmahdollisuuksia edistävät muun muassa turvallinen ja toimintaan kannustava asuinympäristö, luonnon liikuntareitit sekä kevyen liikenteen väylät. (Suomen Liikunta ja Urheilu 2011, 43–46.) Nykyään senioreille on suunniteltu myös hyvinvointia ylläpitäviä liikuntavälinetuotesarjoja, joiden avulla viheralueille voidaan suunnitella ja rakentaa toiminnallisia senioripuistoja (Lappset Group Oy 2015a, viitattu 3.4.2015).

Ihmismvirta kasvukeskuksiin on edelleen jatkunut ja väestön keskittyminen pääkaupunkiseudulle vaikuttaa liikuntakulttuuriin. Toisaalta väestöä on myös muuttanut suurista kaupungeista ympäristökuntiin. Ilmiöt vaikuttavat muun muassa vapaaehtoistoimintaan ja liikuntapaikkojen tarpeeseen. Seurojen merkitys liikuntapaikkojen rakennuttajina ja ylläpitäjinä on suuri erityisesti kasvukeskuksissa, joissa lajien harrastajamäärät ovat suuret. (Kokkonen 2013, 183, 234.)

Voidaan olettaa, että kaupungistumisen takia ihmiset etääntyvät luonnosta. Enää ei ole itsestään selvää, että liikuntaharrastajat ja ulkoilijat osaavat esimerkiksi arvioida jään kantavuutta, varautua vaihteleviin sääolosuhteisiin tai suunnistaa. Tämä asettaa uusia vaatimuksia erityisesti liikuntapaikkojen opastukselle ja reittien viitoitukselle. (Rautiainen 2003, 12.)

3.3 Ajankohtainen peruskorjauksen suunnittelu

Liikuntapaikkarakentaminen oli runsasta etenkin 1980-luvulla, jolloin valmistui lähes 10 000 uutta liikuntapaikkaa. 80-luvun liikuntapaikat ovat pian peruskorjauksen tarpeessa, sillä liikuntapaikkojen kunto saattaa olla heikentynyt eivätkä niiden toiminnot vastaa enää nykypäivän liikuntakulttuurin vaatimuksia. Myös ihmisten tarpeet, toiveet ja vaatimukset ovat vuosikymmenien kuluessa kasvaneet. (Kokkonen 2013, 214, 252.)

Liikuntapaikat eivät ole juurikaan muuttuneet 30 vuoden aikana, sillä verrattaessa Helsingin ulkoilukuntapaikkojen valokuvia vuosilta 1976 ja 2006, ei kuvien välillä huomaa suurta eroa. Näkyvimmat muutokset ovat olleet kasvillisuuden runsastuminen ja alueiden eristäminen aidoilla. (Lip-sanen 2009, 194–195.)

Liikuntapaikkojen peruskorjaus lisää liikunnan harrastamista. Lähes joka toinen peruskorjattujen tai uusien liikuntapaikkojen käyttäjästä on ilmoittanut, että oma liikuntaharrastaminen on lisääntynyt liikuntapaikan peruskorjauksen tai uuden liikuntapaikan rakentamisen myötä. Näin ollen uudet ja peruskorjatut liikuntapaikat lisäävät liikunnallista aktiivisuutta verrattuna tilanteeseen, jossa mitään korjaavia toimenpiteitä ei ole tehty. (Suomen Liikunta ja Urheilu 2013, 8.)

Liikuntaolosuhteiden kehittämisen ja ylläpitämisen haasteena on kuntien heikko taloustilanne ja osin siitä seurauksena oleva suuri peruskorjausvelka. Taloustilanteen seurauksena myös liikuntapaikkojen ylläpito saattaa heiketä. (Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014, 20.)

3.4 Julkiset viheralueet liikuntapaikkoina

Ulkoliikuntaa voi harrastaa lähes minkälaisessa ympäristössä tahansa. Liikunnan ja julkisten viheralueiden välillä on kuitenkin olemassa erityinen suhde, sillä jokapäiväistä liikuntaa harrastetaan yleensä julkisilla viheralueilla: kaupunkitiloissa, kaupunkimaisissa puistoissa ja maaseutuympäristössä. Erityisesti asuinalueilla ja niiden läheisyydessä tulisi olla riittävän laajoja viheralueita, joilla voidaan harrastaa erilaisia liikuntamuotoja. (Rajaniemi 2005, 143; Jauhiainen 2009, 201.)

Valitettavan usein viheralueet eivät kuitenkaan täytä liikunnan asettamia vaatimuksia. Tällaisia viheralueita ovat esimerkiksi asuinrakentamiseen soveltumattomat alueet, jotka on jätetty rakentamattomiksi viheralueiksi esimerkiksi savisen maaperän tai haastavien vesiolosuhteiden takia. Nämä ominaisuudet tekevät myös liikuntapaikkarakentamisen haasteelliseksi. Liikunnan harrastamiseen käytettävän viheralueen tulisi olla topografialtaan ja maiseman ominaisuuksiltaan vaihteleva, jotta esimerkiksi luontopoluista, pururadoista ja muista ulkoilureiteistä saadaan rakennettua miellyttäviä ympäristöjä. (Rajaniemi 2005, 143.)

Kun puhutaan liikuntakulttuurista, keskitytään yleensä ainoastaan liikuntaan eikä huomioida ollenkaan kulttuurista näkökulmaa. Erityisesti julkisten viheralueiden liikuntapaikkoihin liittyy usein ainutlaatuisia, arvokkaita ja säilyttämisen arvoisia kulttuuripiirteitä. Liikuntapaikat voivat ilmentää kulttuurin eri vaiheita sekä kertoa alueen historiasta ja perinteistä. Parhaimmillaan liikuntapaikat vahvistavat alueen identiteettiä. (Pyykkönen 2014, 85–86.)

3.5 Liikuntapaikkasuunnittelussa huomioitavat tekijät

Hyvä liikuntapaikka on laajoille käyttäjäryhmille soveltuva, liikkumaan innostava, käyttäjiensä helposti saavutettava sekä vapaasti ja maksutta käytettävissä oleva alue. Jotta terveyttä edistävää liikunta-aktiivisuutta saavutetaan, on rakennettava kattava liikuntapaikkojen verkko tukemaan omaehtoista arkiliikkumista. Liikuntapaikkasuunnittelussa huomioitavia seikkoja ovat muun muassa saavutettavuus, esteettömyys, asukkaiden osallistaminen, toiminnallinen sisältö, varusteet, valaistus, pinnat ja materiaalit sekä ylläpito. (Helsingin kaupungin liikuntavirasto 2011, 3-4.)

3.5.1 Sijainti ja kulkuyhteydet

Liikuntapaikan tulee sijaita lähellä asutusta tai hieman kauempana hyvien liikenneyhteyksien päässä. Liikuntapaikkojen saavutettavuus on tärkeää etenkin lapsille ja senioreille, jotka eivät välttämättä pysty itsenäisesti matkamaan liikuntapaikoille, jotka ovat kaukana kotoa. Suurin osa suomalaisista kannattaa liikuntapaikkojen hajauttamista useampaan paikkaan. Vaikka liikuntamahdollisuudet ja -palvelut olisivat tällöin rajattuja, olisi kuitenkin todennäköistä, että edes yksi liikuntapaikka on lähellä kotia. (Suomen Liikunta ja Urheilu 2013, 18.)

Erityisesti lasten ja senioreiden suosimille liikuntapaikoille, kuten pelikentille ja liikuntapuistoihin, täytyy järjestää hyvät kulkuyhteydet. Liikuntapaikkojen saavutettavuuden on oltava sellainen, että lapset pääsevät turvallisesti liikuntapaikoille kävellen tai pyörällä ilman vanhempiaan. (Rajaniemi 2005, 143–144.)

Perinteisesti kevyen liikenteen väylät on suunniteltu ja toteutettu päivittäistä koulu- ja työmatkaliikennettä ajatellen. Väyläsuunnittelussa tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota siihen, että reitit toimivat tärkeinä liikunnan harrastuspaikkoina. Väylien käyttöviihtyvyyttä ja turvallisuutta voidaan parantaa sijoittamalla kevyen liikenteen reitit erilleen moottoriajoneuvoliikenteestä. Kestopäällysteiset väylät ovat helppohoitoisia, ja niillä pystyy harrastamaan kävelyn, sauvakävelyn, juoksun ja pyöräilyn lisäksi muun muassa rullaluistelua. Erimittaiset lenkit tekevät liikunnan harrastamisesta mielekästä. (Rajaniemi 2005, 143.)

3.5.2 Viihtyisyys ja muut laatukriteerit

Liikuntaharrastaminen on mielekkäämpää, kun liikuntapaikan laatu on korkea ja ihmiset viihtyvät. Viihtyisyys on yksi liikuntapaikkojen tärkeimmistä laatukriteereistä. Viihtyisyys on erityisen tärkeää liikuntapaikkojen satunnaisille käyttäjille, joiden liikuntaharrastus saattaa olla riippuvainen liikuntaympäristön kokemisesta. Käyttäjien viihtyvyyttä tarkastellaan sekä liikuntaharrastajien että mahdollisen yleisön kannalta. Keskeisimmät liikuntapaikan houkuttelevuuteen myönteisesti vaikuttavat laatutekijät ovat varustelutaso, soveltuvuus eri liikuntamuotojen harrastamiseen, uudet tai peruskorjatut tilat, yleinen siisteys ja saavutettavuus. Käyttäjien viihtyvyyteen vaikuttavat myös kävijämäärä, liikuntapaikan käytön hinta, oheispalvelut ja esteettömyys. Esteettömyys on erityisen tärkeää vanhemmille ikäluokille. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 11; Rajaniemi 2005, 143; Suomen Liikunta ja Urheilu 2013, 12.)

Liikuntapaikkojen viihtyisyyden eteen voidaan tehdä paljon työtä käyttämällä hyväksi ympäristösuunnittelua ja maisemointia. Ympäristöltään viihtyisillä liikuntapaikoilla on puu-, pensas- ja perennaistutuksia. Aukeat liikuntapaikat voidaan suojata tuulelta maastonmuotoilun, rakenteiden tai kasvillisuuden avulla. Yleistä ilmettä voidaan parantaa myös värien käytöllä esimerkiksi kestopäällysteissä ja muissa rakenteissa, kuten katsomoissa ja varastorakennuksissa. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 11.)

3.5.3 Ympäristösuunnittelu ja maastonmuotoilu

Liikuntapaikkojen suunnitteluun on paneuduttava huolella, sillä varsinkin suuret liikuntakeskittymät muuttavat maisemaa useamman hehtaarin alueelta. Ympäristösuunnittelussa on kunnioitettava ympäröivän alueen omaleimaista maisemakuvaa. Esimerkiksi massiiviset katsomot ja muut rakennelmat eivät sovi pienipiirteiseen ja vanhaan kylämaisemaan. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 11, 39.)

Maastonmuotoilua käytetään ohjaamaan pintavesiä, muodostamaan näkö-, melu- ja tuulensuojia ja sen avulla rakennetaan katsomoita. Liian jyrkkäpiirteisiä rinteitä on aina vältettävä, koska kasvillisuuden istuttaminen ja maan sitominen ei onnistu jyrkissä luiskissa ilman erikoisrakenteita. Myös nurmikon hoito vaikeutuu jyrkissä rinteissä. Jos erityisen jyrkkiä luiskia joudutaan kuitenkin tekemään, voidaan maaperä sitoa kiveyksellä, laatoituksella tai erilaisilla kennorakennelmilla.

Maastonmuotoilussa tulisi suosia orgaanisia muotoja. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 40.)

3.5.4 Pintamateriaalit

Liikuntapaikkarakenteiden on kestettävä käyttöä ja olosuhteita. Pintamateriaaleille asetettuja vaatimuksia ovat muun muassa käyttöikä, elinkaaritalous, helppohoitoisuus, käytettävyyden turvallisuus, terveellisyys ja viihtyisyys. Materiaalien teknistä toimivuutta kuvataan eri ominaisuuksilla, joita ovat esimerkiksi jousto ja kimmoisuus, kitka, tasaisuus, pölyävyys, muunneltavuus, esimerkiksi pinnoitettujen alueiden leventäminen, ja esteettiset ominaisuudet, kuten värin säilyvyys. Eri liikuntamuodot asettavat käytettäville materiaaleille omat vaatimuksensa. (Rakennustieto 2012, viitattu 15.4.2015.)

Liikuntapaikkojen pinnoitteet ja materiaalit voidaan jakaa pelipintoihin ja turva-alustoihin. Pelipintoina voidaan käyttää esimerkiksi asfalttia, hiekkatekonurmea, kumirouhetekkonurmea, muovikennoja, kivituhkaa ja hiekkaa. Turva-alustoja ovat turvallisuuskorot täyttävät materiaalit, kuten valettava kumiturva-alusta, turvalaatat, turvasora ja turvatekonurmi. Erityisesti turva-alustoihin on saatavilla monia eri väri vaihtoehtoja. Pintamateriaaleja valittaessa on huomioitava, että osa sitomattomista pintamateriaaleista ei sovellu liikuntaesteisille eikä näin ollen täytä esteettömyysvaatimuksia. (Helsingin kaupungin liikuntavirasto 2011, 26.)

3.5.5 Liikuntapaikkojen kasvillisuus

Liikuntapaikkojen kasvivalinnoissa otetaan huomioon kasvien kulutuskestävyys, kasvupaikkavaatimukset, helppohoitoisuus, kasvien aiheuttamat allergiaoireet sekä kasvien kyky suojata tuulelta, melulta ja näköhaitoilta. Istutuksilla voidaan korjata ja peittää maiseman vaurioita, korostaa maaston elementtejä sekä luoda valon ja varjon vaihteluja. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 39.) Runsas kasvillisuus etenkin liikuntapaikkojen reunoilla lisää suljetun tilan tuntua (Lipsanen 2009, 195).

Koristekasvit soveltuvat taajamiin, joihin tavoitellaan puistomaista yleisilmettä. Taajamaympäristöön soveltuvat myös kukkivat ja vapaasti kasvavat aidanteet sekä pensasaidat, jotka vaativat yleensä runsaasti hoitoa. Kasvien roskaava vaikutus on huomioitava, sillä esimerkiksi putoavilla

lehdillä ja siemenillä saattaa olla vaikutusta huoltokustannuksiin ja vettä läpäisevien rakenteiden tukkeutumiseen. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 39–40.)

Liikuntapaikkojen ilmeen muotoutumiseen menee useita vuosia, sillä monet kasvit, kuten havupuut, ovat hidaskasvuisia. Liikuntapaikkaa rakennettaessa voidaankin istuttaa hidaskasvuisten lajien joukkoon nopeakasvuisia ja lyhytikäisiä kasveja, kuten pajuja ja poppeleita. Näin alueelle saadaan nopeasti suojaa ja vehreyttä, kun pitkäikäiset puut ovat vielä nuoria. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 39–40.)

3.5.6 Aidat

Viimeisen 30 vuoden aikana liikuntapaikkojen aitaaminen on lisääntynyt huomattavasti. Aidat rauhoittavat liikuntapaikat yksinomaan liikuntaharrastajille, sillä ne estävät epäasiallisten käyttäjien pääsyn alueelle. Aidoilla on tärkeä tehtävä myös yleisen turvallisuuden takaajina, sillä esimerkiksi yleisurheilukentälle rakennetaan yleisökaiteita, joilla estetään katsojien pääsy liian lähelle suorituspaikkoja. Selkeät rajat voivat myös korostaa paikan identiteettiä. (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 68–69; Lipsanen 2009, 195.)

Aidat saavat myös vastustusta, sillä ne saattavat estää liikuntapaikkojen käytön kokonaan. Korkeat aidat karkottavat etenkin liikuntapaikkoja harvoin käyttävät harrastajat. Vastarinta suljettujen alueiden lisääntymiselle näkyy myös liikuntakulttuurissa ja uusliikuntamuodoissa. Esimerkiksi parkourin suosio kuvaa sekä viheralueiden sirpaloitumista että vapaasti käytettävissä olevien julkisten alueiden vähentymistä. (Jauhiainen 2009, 201.)

3.5.7 Teknologia ja valaistus

Nopeasti kehittyvä teknologia on laajentunut myös liikunta-alalle. Teknologiapalveluita ja -tuotteita tarjoavat yritykset pyrkivät saamaan ihmiset liikkumaan tai seuraamaan urheilua teknologian avulla. Palveluiden ja tuotteiden tavoitteena on muun muassa mitata, testata tai kuvata liikunta- tai urheilu suoritusta sekä tarjota viihdettä kilpailujen ja pelien muodossa. (Liikuntaliiketoiminnan ekosysteemin muutokset 2014, 24.)

Liikuntateknologia laajentuu pian myös liikuntapaikoille, sillä esimerkiksi TGO (The Great Outdoor Gym Company) on alkanut tuottaa ulkokuntovälineitä, jotka muuttavat liikkujan tuottaman liike-energian hyödynnettävään muotoon. Kuntovälineissä voi esimerkiksi ladata oman älylaitteensa ja seurata liikuntasuorituksen aikana kulutettuja kaloreita. (TGO The Great Outdoor Gym Company 2015, viitattu 10.4.2015.) Tulevaisuudessa liikuntapaikan välineiden tuottamaa liike-energiaa tullaan todennäköisesti hyödyntämään myös esimerkiksi valaistuksessa.

Liikuntapaikkojen valaistus on tärkeää eritoten lähireiteillä, joilla liikutaan ympäri vuoden myös pimeään aikaan. Toimiva valaistus pidentää liikuntapaikkojen käyttöaikaa erityisesti talvella. Se lisää käyttömukavuutta sekä parantaa liikenne- ja sosiaalista turvallisuutta. Mahdollinen kilpailutoiminta lisää valaistuksen tarvetta. (Rautiainen 2003, 83; Rajaniemi 2005, 143.) Älykkään led-valaistuksen avulla energiatehokkuutta ja valaistuksen tarkoituksenmukaisuutta voidaan lisätä merkittävästi.

Liikuntapaikoilla voidaan hyödyntää myös erilaisia älypuhelinsovelluksia. Esimerkiksi QR-koodit ja Sports Tracker levittävät tietoa, ja niiden avulla suunnittelija voi rakentaa liikuntareittejä eri teemo- ja hyväksi käyttäen.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Maastokäynnit ja alueen nykytilan analyysi

Suunnittelukohteeseen ja sen lähiympäristöön tehtiin maastokäynnit syksyllä 2014 ja keväällä 2015. Maastokäyntien tavoitteena oli kerätä tietoa alueen nykytilasta, toiminnoista ja rakenteista sekä mahdollisista puutteista. Maastossa aluetta arvioitiin silmämääräisesti, kirjoitettiin muistiinpanoja myöhempää tarkastelua varten sekä otettiin runsaasti valokuvia. Ensimmäinen maastokäynti tehtiin 20.10.2014, jolloin alueeseen tutustuttiin tarkemmin ensimmäistä kertaa. Tällöin arvioitiin alueen hyviä ja huonoja puolia, palveluja, suorituspaiikkojen kuntoa ja visuaalista ilmettä.

Myös metsän kasvupaikkatyppejä ja puustoa arvioitiin silmämääräisesti. Myöhemmässä metsäalueen analyysissä omien havaintojen lisäksi käytettiin apuna Metsäntutkimuslaitoksen Moniläheteisen valtakunnan metsien inventoinnin kartta-aineistoa.

Toisella maastokäynnillä 23.3.2015 keskityttiin Kärkiniemeä ympäröivien alueiden ja lumenläjityksen tarkasteluun sekä maisemanhoitokohteiden määrittämiseen. Tehtävänä oli muun muassa arvioida ja valokuvata kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita. Saman maastokäynnin yhteydessä käytiin tutustumassa kunnan muihin liikuntapaikkoihin, joita olivat Hietamaan vapaa-aikakeskus sekä Urheilumaa.

Kahden maastokäynnin lisäksi alueeseen oli tutustuttu kesällä 2014 Kärkiniemen ekologisen metsäleikkipuiston suunnittelun yhteydessä, jolloin Kärkiniemen metsäaluetta arvioitiin silmämääräisesti ja valokuvattiin. Kaikki maastokäynnit suoritettiin itsenäisesti.

Suunnittelualueen nykytilan analysoinnissa hyödynnettiin maastokäyntien lisäksi historiakirjoja, internetin paikkatietoaineistoa sekä Siikajoen kunnalta saatua aineistoa. Internetin paikkatietopalveluista hankittiin muun muassa Maanmittauslaitoksen, Suomen ympäristökeskuksen ja Metsäntutkimuslaitoksen tuottamaa kartta-aineistoa. Siikajoen kunnalta saatiin Kärkiniemen historiasta ja lähialueen palveluista kertovaa aineistoa, Kärkiniemen virkistysaluetta koskevat valtuustoaloitteet sekä DWG-tiedosto Ruukin taajamasta. Suunnittelualuetta tarkasteltiin myös Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavasta ja Ruukin asemanseudun osayleiskaavasta. Alueesta saatiin

tietoa tilaajan kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Opinnäytetyön ohjausryhmä kommentoi suunnittelualuetta myös sähköpostin välityksellä.

Kärkiniemen liikuntapaikkasuunnittelussa hyödynnettiin muun muassa viherrakentamisesta, koristekasveista ja liikuntapaikoista kertovaa kirjallisuutta, kuntovälinevalmistajien kuvastoja sekä Rakennustiedon RT-kortistoa. Liikuntapaikkojen suunnitteluun perehdyttiin useiden kirjojen, Liikunta & Tiede -lehden, tutkimusten, raporttien sekä muiden internet-lähteiden avulla. Suunnittelun pohjana on käytetty myös Siikajoen kunnalta saatua Kärkiniemen urheilukentän urakkaohjelmaa vuodelta 1985.

4.2 Suunnitteluprosessi

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi syksyllä 2014 aiheen rajaamisella ja ohjausryhmän kokoamisella. Ensimmäinen ohjausryhmän kokous pidettiin Siikajoen Kunnanvirastolla 12. joulukuuta, jolloin paikalla olivat tilaajan edustajina maanmittausinsinööri Merja Ojanperä ja tekninen johtaja Pekka Aitto-oja. Kokouksessa sovittiin opinnäytetyön aikataulusta, suunnitteluprosessista, aiheen rajauksesta ja alustavista suunnitteluratkaisuista.

Ohjausryhmän toinen kokous pidettiin 26. helmikuuta, jolloin läsnä oli myös Siikajoen kunnan liikunta- ja nuorisosihteeri Marko Äijälä. Kokouksessa keskusteltiin suunnitteluratkaisuista ja kunnan toiveista virkistysalueen kehittämiseksi. Esiin nousivat muun muassa imagon kohottaminen, maiseman- ja metsänhoito, sisäpihan rauhoittaminen epäasialliselta liikenteeltä, pysäköintialueen jäsentäminen ja routiminen sekä jätepisteen uudelleen sijoittaminen.

Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelmaluonnos lähetettiin ohjausryhmälle kommentoitavaksi sähköpostitse 26.3.2015. Palautetta saatiin myös Siikajoen kunnan puistomestari Jyrki Raatikaiselta. Luonnoksesta saatiin hyviä ja rakentavia kommentteja, joka otettiin huomioon alueen jatkosuunnittelussa. Palautteen perusteella muutettiin kuntoradan linjausta ja lisättiin pieni katsomo. Luonnospalautteen jälkeen aloitettiin lopullisen suunnitelman työstäminen, jolloin suunnittelun tasoa tarkennettiin ja esityksen visuaalista ilmettä parannettiin. Suunnitelmaplanssiin lisättiin havainnekuva, karttoja, poikkileikkauskuva ja muita piirroksia. Valmis työ luovutettiin tilaajalle toukokuussa 2015.

4.3 Suunnitteluohjelmat

Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelmaluonnos ja lopullinen suunnitelmapiirros laadittiin Autodeskin AutoCAD-piirustusohjelmalla. Lisäksi käytettiin M-Coloria sekä Adobe Photoshop CS6 -kuvanmuokkausohjelmaa.

Luonnos sekä lopullinen suunnitelmapiirros piirrettiin AutoCADilla ja väritettiin M-Colorilla. Havainnekuva, kartat ja muut kuvanmuokkaukset tehtiin Photoshopilla. Lopullisen planssin piirtämiseen, värittämiseen ja layoutin viimeistelyyn käytettiin sekä AutoCADiä että Photoshopia. Suunnitelmaplanssissa käytettiin myös käsin piirrettyjä kuvia.

5 SUUNNITTELUALUEEN NYKYTILA

5.1 Sijainti ja yleiset tiedot

Kärkiniemen virkistysalue sijaitsee Siikajoen kunnan Ruukin taajamassa Pohjois-Pohjanmaalla, noin 2 km taajaman keskustasta kaakkoon. Kärkiniemi on taajaman tärkein liikunta-alue. Se on paikallisen urheilun keskus ja siellä järjestetään taajamien ja urheiluseurojen välisiä kilpailutapahtumia. Uuteen koulukeskukseen, johon sijoitetaan ala- ja yläkoulu sekä lukio, sekä päiväkotin on matkaa noin kilometri (kuvio 1). Näin ollen Kärkiniemi toimii myös koululaisten liikuntapaikkana. (Ojanperä, sähköpostiviesti 10.10.2014; Maanmittauslaitos 2015, viitattu 21.1.2015.)

KUVIO 1. Kärkiniemi peruskartalla. Suunnittelualue on merkitty punaisella. (Maanmittauslaitos 2015, viitattu 21.1.2015. Muokattu.)

Ruukin taajamaan on tehty uusi osayleiskaava vuonna 2013 ja asemakaavan muutosprosessi käynnistettiin syksyllä 2014. Muutosprosessin aikana Kärkiniemen toimintoja tarkastellaan uudelleen ja sinne sijoitetaan pientalorakentamista. Paikallisille asukkaille Kärkiniemi on tärkeä vapaa-ajanalue luonnonympäristöineen ja yleisine liikuntapaikkoineen, joten eri toimintojen turvaaminen

ja kehittäminen nähdään alueella tärkeänä. (Ojanperä, sähköpostiviesti 10.10.2014.) Suunnittelualue on kokonaisuudessaan noin 25 hehtaaria.

Kärkiniemen yleisurheilukenttä on valmistunut vuonna 1985 ja huoltorakennus pari vuotta myöhemmin (Aitto-oja, keskustelu 26.2.2015). 80-luvun liikuntapaikkojen päivittäminen ja toimintojen uudelleen tarkastelu onkin tullut ajankohtaiseksi, sillä ihmisten liikuntatottumukset ja suorituspaikkojen kunto ovat muuttuneet viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana merkittävästi.

5.2 Toiminnot

Kärkiniemi on Ruukin taajaman tärkein liikunta-alue, jossa on paljon kilpaurheiluun ja kuntoliikuntaan kannustavia toimintoja, kuten Kärkiniemen urheilukenttä, hiihtolatu, venevalkama sekä Siikajokivartta pitkin kulkeva luontopolku. Lisäksi liikuntapaikkojen läheisyydessä on liitännäispalveluja, kuten laavu ja huoltorakennus pukuhuoneineen.

Suunnittelualueella on Kärkiniemen urheilukenttä, jossa ovat taajaman määrämittaiset urheilusuurituspaikat. Urheilualueella on kestopääällysteinen yleisurheilukenttä, luonnonnurmella oleva jalkapallokenttä, pieni tenniskenttä ja talvisin jääkiekkokaukalo. Yleisurheilukenttää ja jalkapallokenttää ei käytetä talvisin routimisesta syntyvien vaurioiden takia (Aitto-oja, keskustelu 26.2.2015). Liikuntatoiminnot urheilukentällä ovat pääasiassa hyvässä kunnossa. Lajisuorituksia varten sekä yleisurheilukenttä että jalkapallokenttä ovat riittävät.

Urheilukentällä on huoltorakennus ja pysäköintialue. Huoltorakennuksessa on toimisto, kaksi pukuhuonetta, tekninen tila, WC, kesäkioski ja varasto. Pukuhuoneet ovat yleisessä käytössä ja auki talvisin kello 22.00 saakka. Muina aikoina pukuhuoneet toimivat sähkölukolla, johon on mahdollista saada avain kunnalta. Huoltorakennus kärsii ilkeästä. (Äijälä, keskustelu 26.2.2015.) Pysäköintialue huoltorakennuksen edustalla on kivituhka- ja asfalttipääällysteinen. Huoltorakennuksen ympäristö ja sisäänvalo urheilukentälle kaipaavat maisemointia viihtyisämmäksi ja houkuttelevammaksi viheralueeksi (kuva 2).

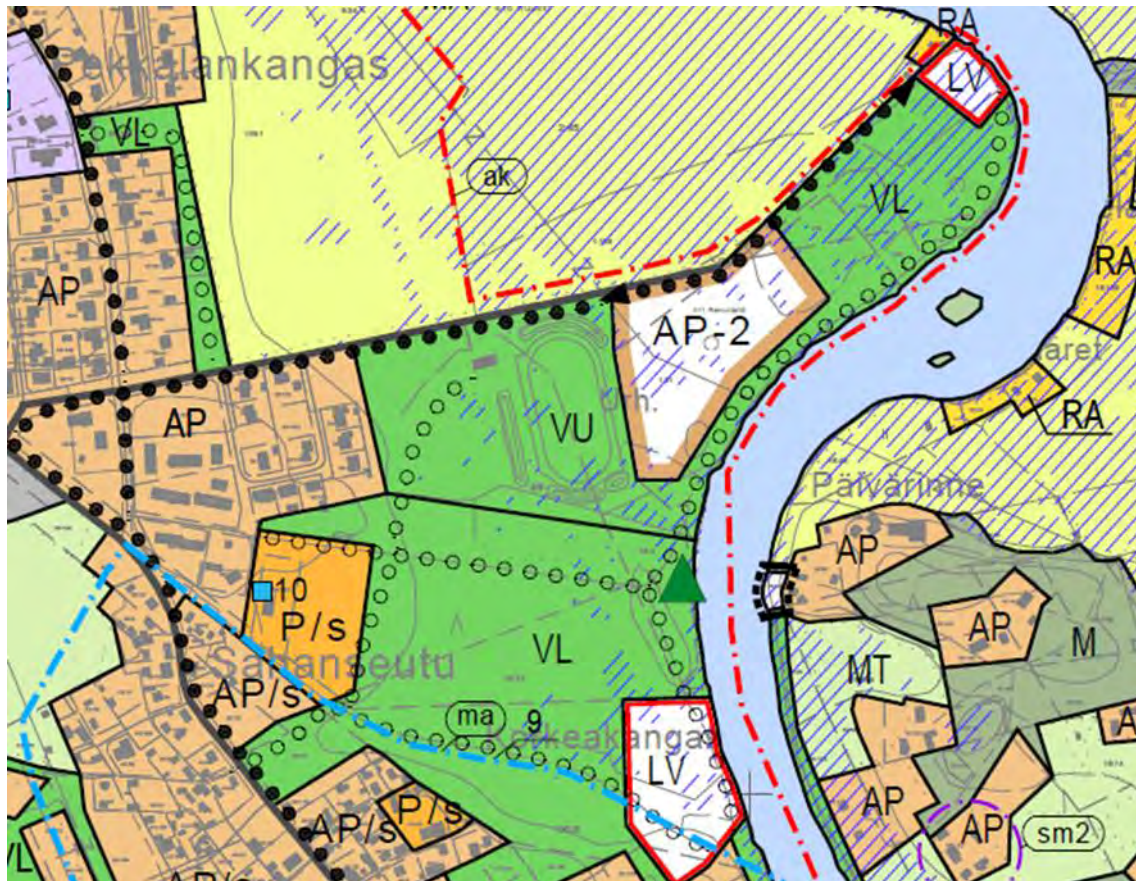

KUVIO 2. Sisääntulo urheilukentälle. Huoltorakennus on hyvässä kunnossa, mutta sen ympäristöä on maisemoitava viihtyisämmäksi ja edustavammaksi.

Talvisin Kärkiniemen taajamametsään kunnostetaan hiihtolatu. Ladun varressa on kylän asukkaiden hyvin tuntema laavu. Latureittiä ei käytetä kesäisin, koska sen pohja on vanha metsäautotie, jonka pintamateriaali ei sovellu kuntoliikuntaan. Hiihtoväylän muuttamisesta kuntoradaksi on tehty valtuustoaloite vuonna 2010, jolloin se on jäänyt odottamaan osayleiskaavan muutosta (Siikajoen kunnanhallitus 2012, viitattu 8.3.2015). Väylä kaipaa paikoittain myös leventämistä. Lisäksi Siikajokivarressa kulkee kapea luontopolku.

5.3 Kaavatilanne

Ruukin asemanseudun osayleiskaava (kuvio 3) on astunut voimaan vuonna 2013. Uuden kaavan tuoma suurin muutos on pientalovaltaisen asuntoalueen kaavoittaminen Kärkiniemen virkistysalueelle. (AIRIX Ympäristö 2013, viitattu 6.3.2015.) Asuinalue tulee muuttamaan Kärkiniemen luonnetta oleellisesti.

KUVIO 3. Kärkiniemi Ruuskan asemaseudun osayleiskaavassa (AIRIX Ympäristö 2013, viitattu 6.3.2015)

Suurin osa Kärkiniemeä on lähivirkistysaluetta (VL). Lähivirkistysalueelle on merkitty laavu (vihreä kolmio), mutta kaavapiirustuksessa laavu on eri paikassa kuin tällä hetkellä maastossa. Kärkiniemeen on myös kaavoitettu ulkoilureitti. Urheilukentän ympäristö on urheilu- ja virkistyspalvelujen aluetta (VU), joka on tarkoitettu pääasiassa urheilu-, virkistys- ja vapaa-ajan palveluja varten. Tälle alueelle voidaan toteuttaa urheilua ja virkistystä palvelevia laitteita ja rakennuksia. (AIRIX Ympäristö 2013, viitattu 6.3.2015.)

5.4 Maisemarakenne

Ympäristöministeriön laatimassa maisemamaakuntajaossa Siikajoki kuuluu Pohjois-Pohjanmaan jokiseudun ja rannikon maisemaseutuun. Jokilaaksoille on tyypillistä alava ja tasainen maisemarakenne, jonka perusrungon muodostavat jokilaaksot ja niiden väliset vedenjakajaselänteet. Siikajoen varressa maasto on tasaista jokilaakson hienojakoisen maaperän vuoksi. Suurin osa alueesta onkin laaksoa, mikä tekee alueen maisemarakenteesta pienipiirteisen. Pohjanmaan jokien

tavoin myös Siikajoen vesimäärä vaihtelee suuresti, ja kevättulvat saattavat peittää laajoja alueita. (AIRIX Ympäristö 2012, 30.)

5.4.1 Maaperä ja topografia

Suunnittelualueen maaperä on pääasiassa hiesua. Kärkiniemen koilliskulmauksessa maalaji vaihtuu hiesusta hienoksi hiedaksi. (Geologian tutkimuskeskus 2012, viitattu 6.3.2015.) Nämä Rakennusteknisen maalajiluokituksen maalajitteet luokitellaan Geoteknisen maalajiluokituksen mukaan siltiksi (Soini 2009, 31–32). Myös Kärkiniemen urheilukentän rakentamisvaiheessa vuonna 1985 tehty pohjatutkimus osoittaa, että urheilukentän ympäristön maaperä on silttiä. Pohjatutkimuksessa silttikerroksen paksuudeksi määriteltiin 0,2–0,5 m, jonka alla on 0,0–1,3 m korkea laiha saven kerros. Tästä alaspäin maaperä on silttimoreenia. (Pelkonen 1985, Ruukin Kärkiniemen urheilualueen pohjatutkimus.)

Siltti on voimakkaasti routiva maalaji, koska sillä on suuri kapillaarisuus ja huono vedenläpäisykyky. Routimisesta johtuvia rakenteiden vaurioita voidaan estää muun muassa massanvaihdoilla, kapillaariveden katkaisulla (esimerkiksi eristyshiekan, muovikalvon tai suodatinkankaan avulla) tai routaeristyksillä. (Soini 2009, 39–41.)

Pohjois-Pohjanmaa kuuluu korkokuvaltaan suhteellisen tasaiseen maastoon, jossa korkeusvaihtelut ovat vähäisiä. Rannikkovyöhykkeen merkittävä luonnonilmiö on maankohoaminen, mikä on suurinta Perämeren rannikolla, noin 8 mm vuodessa. (Niemelä 2004, 39–40.) Kärkiniemi on korkeussuhteiltaan hyvin tasaista maastoa, jonka korkeus vaihtelee 47–48 m merenpinnan yläpuolella. Kärkiniemen länsi- ja eteläpuolilla maasto kohoaa tätä korkeammalle. Maasto laskee Siikajokea kohti ja joen törmän korkeusero on noin kaksi metriä. Yleisurheilukentän ympärille rakennetut maakummut ovat kaksi metriä ympäröivää maastoaan korkeammalla. (Maanmittauslaitos 2010, viitattu 6.3.2015.)

5.4.2 Tiestö ja vesiolosuhteet

Suunnittelualueen pohjoisosassa on Kärkiniementie, joka kulkee itä-länsisuunnassa Pekkalantietä Siikajoen rantaan. Tie on urheilukentälle saakka asfalttia, mutta kentältä venevalkamalle jatkuva osuus on hiekkapäällysteinen. Urheilukentälle saavuttaessa Kärkiniementiellä on kaksi hidas-

tetta. Muita virallisia teitä ei ole. Metsässä on muutamia metsäteitä, joista osaa käytetään huolto-liikenteeseen ja osaa hiihtolatuina.

Suunnittelualue rajautuu idässä Siikajokeen ja kuuluu näin ollen Siikajoen Ruukin valuma-alueeseen (Suomen ympäristökeskus 2010, viitattu 6.3.2015). Osa Kärkiniemen ranta-alueista on tulvauhan alaista aluetta (AIRIX Ympäristö 2013, viitattu 6.3.2015). Jokuoman tekemien mutkien vuoksi erityisesti Kärkiniemen koillisosassa on vaarana, että vesi nousee tulvien aikana ojia pitkin virkistysalueille. Tämän vuoksi Kärkiniemen virkistysaluetta ei voi tehokkaasti kuivata ojittamalla. (Ojanperä, keskustelu 12.12.2014.)

5.4.3 Kasvillisuus

Kärkiniemi on lähes kokonaan virkistyskäytössä olevaa taajamametsää. Viheralueiden hoitoluokituksessa Kärkiniemi on merkitty ulkoilu- ja virkistysmetsäksi (C2) lukuun ottamatta urheilukentän länsipuolta, joka asutuksen läheisyyden vuoksi hoidetaan lähimetsänä (C1). Yleisurheilukentän ympäristö sekä venevalkama ovat erityisalueita (E). (Sweco Ympäristö Oy 2010, viitattu 8.3.2015.)

KUVIO 4. Kasvillisuus urheilukentän reunoilla näyttää epäsiistiltä. Maakummut ovat vaikeahoitoisia niiden jyrkkyyden takia.

Urheilukentän ympäristö on rakennettua viheraluetta, jossa kasvaa metsäpuita, niittykasveja ja nurmikkoa. Koristepensaita tai perennoja ei ole. Nurmi hoidetaan A2-hoitoluokituksen mukaisesti ja osa niityistä niitetään kerran kesässä (Aitto-oja, keskustelu 26.2.2015). Erityisesti urheilualueen

reunat ovat pajuttuneet ja ruohottuneet, minkä vuoksi alue on epäsiistin ja hoitamattoman näköinen (kuvio 4).

Kärkiniemen ulkoilu- ja virkistysmetsä on sekametsää, jonka vallitsevat kasvupaikkatyypit ovat tuore kangasmetsä (VMT) ja lehtomainen kangasmetsä (GOMT) (Metsäntutkimuslaitos 2011, viitattu 8.3.2015). Metsän kasvillisuudelle on tyypillistä muun muassa runsas suuruhojen määrä. Siikajokivarressa on paljon maisemapuita ja -puuryhmiä, jotka ovat pääasiassa vanhoja ja suurikokoisia mäntyjä. Rantapuusto koostuu lähinnä monilajisesta lehtipuustosta (kuvio 5). Rantapuita ei saa poistaa (Ojanperä, keskustelu 12.12.2014).

KUVIO 5. Esimerkki Kärkiniemen luontopolun varren lehtipuuvallaisesta rantapuustosta

Ulkoilu- ja virkistysmetsiä käytetään ulkoiluun, retkeilyyn, metsästykseen ja marjastukseen. Niiden hoidossa painotetaan metsän virkistys-, monikäyttö-, maisema- ja luonnon monimuotoisuusarvoja sekä puuston kasvua ja metsäekosysteemin elinvoimaisuutta. Hoidon tavoitteena on monimuotoinen metsä, jonka puusto on hoidettua ja kasvillisuus luonnonmukaista. (Viheralueiden hoitoluokitus 2007, 40, 44.)

5.5 Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet

Kärkiniemen suunnittelualueelta ja sen lähiympäristöstä selvitettiin kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet eli valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt ja -kohteet sekä muinaisjäännökset. Alueella on yksi valtakunnallisesti ja yksi maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristökohde (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2005, liite 1, 10–11; Museovirasto 2009a, viitattu 5.3.2015; AIRIX Ympäristö 2012, 29). Alueella ei ole muinaisjäännöksiä (AIRIX Ympäristö 2012, 22–24).

5.5.1 Sahanseudun Katinhännän asuinalue

Kärkiniemen virkistysalue rajautuu etelässä Katinhännän asuinalueeseen, jonka Museovirasto on määritellyt valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). Asuinalue on muodostunut maaseudun tuotantolaitosten, sahan sekä terva- ja tärpättitehtaan, läheisyyteen tuotantolaitosten työntekijöiden omatoimisen rakentamisen tuloksena 1900-luvun alussa. Höyrysaha oli toiminnassa 1900-luvun alusta 1930-luvulle ja sen viimeinen käyttäjä oli Siikajokilaakson Metsä Oy vuonna 1937. (Museovirasto 2009b, viitattu 5.3.2015.)

KUVIO 6. Työväen ”pytingit” Katinhännässä

Asuinalueen talot sijoittuvat kapeiden kujien varsille. Asuintalot ja tontit ovat kooltaan pieniä, mikä luo Katinhännään erityislaatuista tunnelmaa. Rakennuskanta koostuu yksikerroksisista asuintaloista.

loista sekä kaksikerroksisista ”pytingeistä” piharakennuksineen (kuvio 6). Asuinalueen ulkopuolella on tehtaan patruunan huvila sekä entinen terva- ja tärpättitehdas. (Museovirasto 2009b, viitattu 5.3.2015.)

5.5.2 Entinen tärpättitehdas

Katinhännän pohjoispäädyssä sijaitseva entinen tärpättitehdas on maakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen rakennus. Tiilirakenteinen tehdas ja sen korkea piippu hallitsevat alueen maisemaa (kuvio 7). (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2005, liite 1, 10–11; Museovirasto 2009b, viitattu 5.3.2015.)

Vuonna 1903 perustettu Suomen sysiliike rakensi puunjalostustoimintansa tueksi tärpättitehtaan 1900-luvun alussa. Muutamaa vuotta myöhemmin tärpättitehdas vuokrattiin englantilaiselle yrittäjälle, joka alkoi jalostaa tehtaassa tervaa. Tämän jälkeen tehtaan nimi muuttui tervatehtaaksi. Tervatehtaan tuotanto lopetettiin vuonna 1949. (Vilmusenaho 1984, 144, 148, 641.)

KUVIO 7. Entinen tärpättitehdas

6 KÄRKINIEMEN LIIKUNTAPAIKKOJEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

6.1 Suunnitelman lähtökohdat ja tavoitteet

Kärkiniemen virkistysalueelle laadittiin liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelma, jonka avulla parannetaan Ruukin Kärkiniemen liikuntamahdollisuuksia ja lisätään virkistysalueen viihtyisyyttä. Koko 25 hehtaarin virkistysalueelle tehtiin kehittämissuunnitelmat liikuntatoiminnoista, topografiasta ja maisemanhoidosta. Lisäksi urheilukentän ympäristöstä tehtiin tarkempi yleissuunnitelma mittakaavassa 1:750. Suunnitelmaplanssi on liitteenä 1.

Kehittämissuunnitelma parantaa virkistysalueen toimintoja ja alueen ilmettä maisemasuunnittelun keinoin. Tarkoituksena oli suunnitella sekä kuntourheilijoille että liikuntaharrastajille soveltuva miellyttävä ja viihtyisä ympäristö, joka kannustaa liikkumaan ja urheilemaan. Suunnittelussa paneuduttiin erityisesti 1980-luvulla rakennetun liikuntapaikan päivittämiseen niin, että sen toiminnot täyttävät nykyajan liikuntaharrastajien ja kuntourheilijoiden tarpeet. Tavoitteena on, että Kärkiniemen liikuntapaikat vastaavat suomalaisen liikuntakulttuurin vaatimuksiin myös tulevaisuudessa. Suunnitteluratkaisuissa otettiin huomioon turvallisuus, käytännöllisyys, esteettisyys, helppo-hoitoisuus sekä eri käyttäjäryhmät.

6.2 Maastonmuotoilu

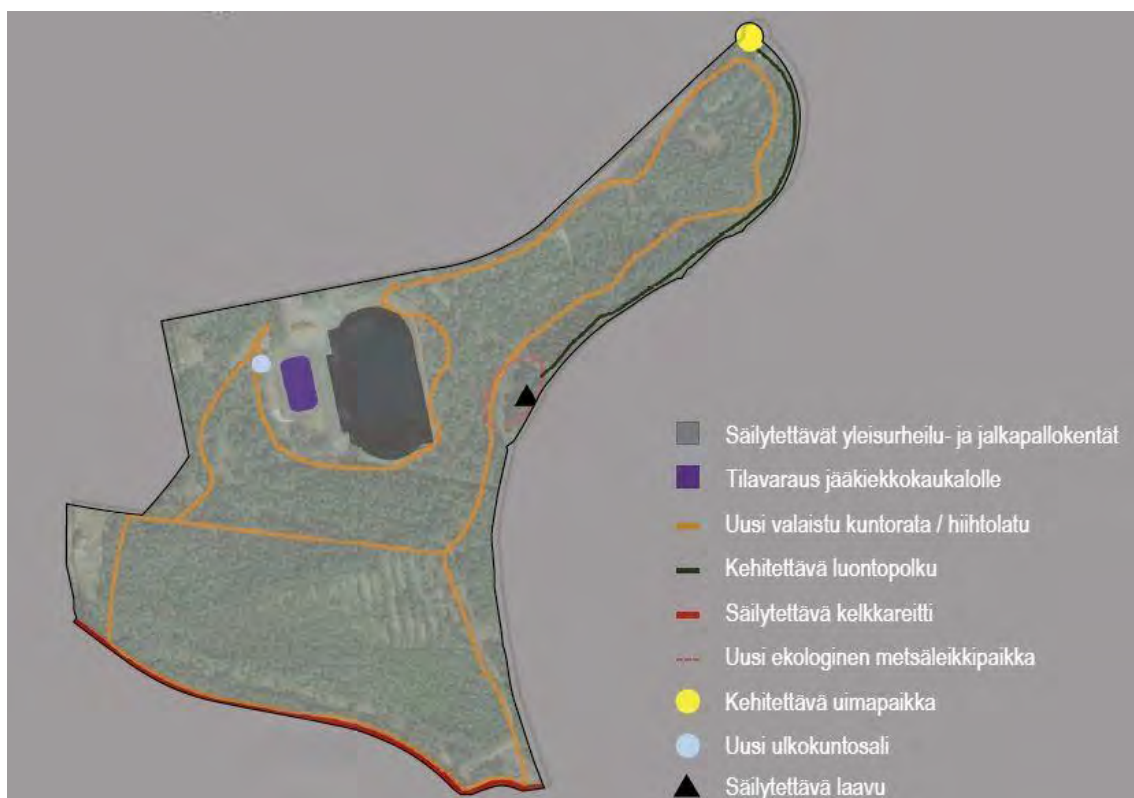
Suunnitelmassa esitetään urheilukentän kolmen suurimman maavallin uudelleen muotoilua. Vallien ongelmana on ollut niiden jyrkkyys, minkä vuoksi luiskien kasvillisuuden leikkaaminen on vaikeaa. Tällä hetkellä kasvillisuus joudutaan hoitamaan siimaleikkurilla. (Aitto-oja, keskustelu 26.2.2015.) Muotoilun avulla luiskat saadaan loivemmiksi, jolloin kasvillisuus pystytään hoitamaan ruohonleikkurilla. Muotoilu tehdään kaivinkoneella muodostamalla orgaanisia ja maisemaan sopivia muotoja. Esimerkiksi yleisurheilukentän pääsuoran suuntaista vallia madalletaan 0,5 metriä, jotta luiskan kaltevuudeksi saadaan 30 astetta.

Maastonmuotoilulla pyritään parantamaan myös viheralueen viihtyisyyttä. Maavalleilla on tärkeä rooli katsomoina. Liikuntatapahtumien seuraaminen on tällä hetkellä vaikeaa, koska maakumpu-

jen kasvillisuus on hoitamaton. Hoidon tehostamisella parannetaan myös katsojen viihtyvyyttä, kun maavalleilla voi oleskella ja istua.

6.3 Toiminnot ja niiden sijoittelu

Kehittämissuunnitelmassa esitetään erilaisia toimintoja, jotka sijoitetaan nykyisen urheilukentän läheisyyteen sekä virkistysalueen metsään. Toiminnoissa keskityttiin liikuntamahdollisuuksien parantamiseen (kuvio 8), mutta ratkaisuja on esitetty myös pysäköinnin ja huollon parantamiseksi. Uudet ja kehitettävät toiminnot valikoituivat tilaajan toiveiden perusteella. Toimintojen oli sovittava metsäiseen taajamaympäristöön sekä vastattava liikuntakulttuurin muutokseen ja haasteisiin. Tärkeää oli myös se, että kuka tahansa voi harrastaa alueella oleva liikuntamuotoja iästä, kunnosta tai taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Toimintojen valinnalla ja sijoittamisella pyritään saamaan aikaan viihtyisä ympäristö, joka aktivoi liikkumaan.

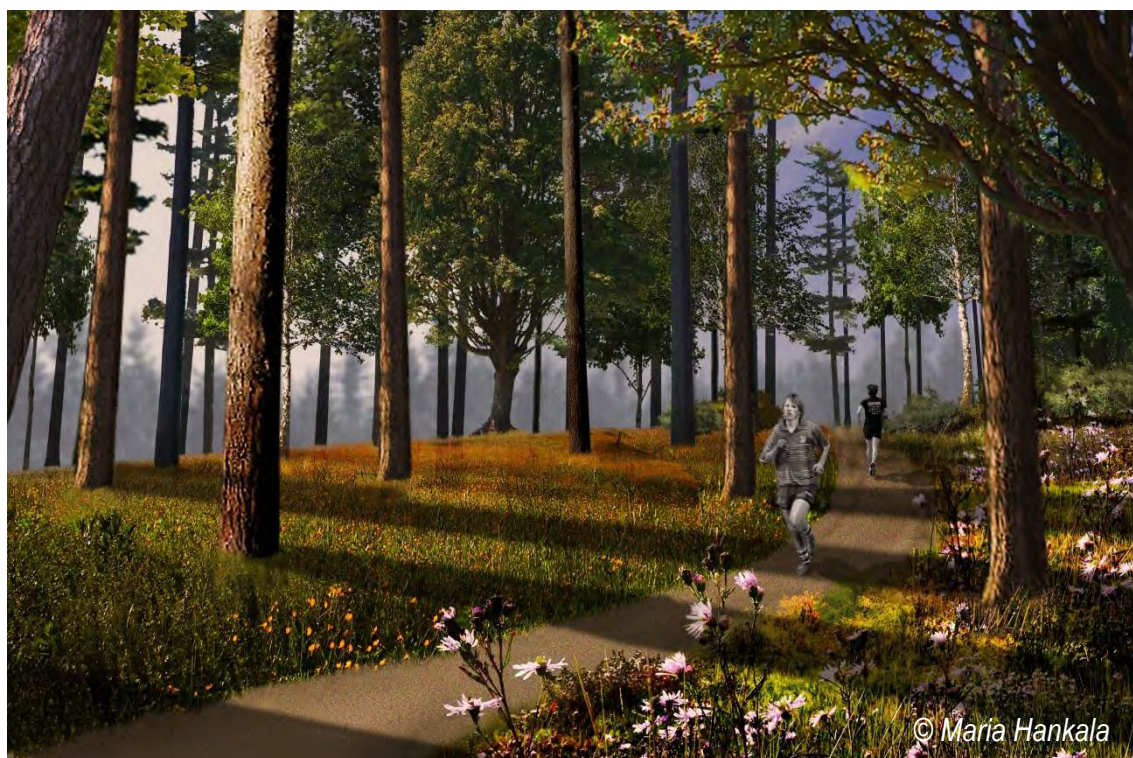

KUVIO 8. Uudet, kehitettävät ja ennallaan säilytettävät liikuntatoiminnot

Suunnittelualueella säilytetään nykyiset hyväkuntoiset suorituspaikat. Näitä ovat yleisurheilukenttä, jalkapallonurmi ja tenniskenttä. Myös jääkiekkokaukalo vaihtoitioineen säilytetään talvitoimintona. Kaukalon lumenkasausmahdollisuus pidetään kivituhkakentän eteläpäädyssä.

6.3.1 Kuntorata ja hiihtolatu

Kärkiniemen virkistysalueelle tehdään kuntorata, joka toimii talvisin hiihtolatuksi. Kuntoradan linjauksessa hyödynnettiin nykyisiä metsäteitä ja vanhaa rautatienpohjaa, jotta puustoa joudutaan raivaamaan vähemmän. Reitille pyrittiin luomaan mielenkiintoa ja elämyksellisyyttä kaarteilla ja maastonmuodoilla. Maamerkkeinä toimivat entinen tärpättitehdas ja Siikajoki. Havainnekuvassa (kuvio 9) on annettu esimerkki kuntoradan ilmeestä kesäaikaan.

KUVIO 9. Havainnekuva kuntoradasta kesäaikaan

Kuntoradalle tehdään kaksi erimittaista reittiä, jotka ovat pituudeltaan noin 3,0 ja 2,4 km. Eri kuntolisten käyttäjien on mahdollista valita itselleen mieluinen matka. Koululaiset voivat liikuntatunneilla lisäksi kiertää tarvittaessa 1,8 km mittaista lyhyempää lenkkiä. Kuntorata linjataan kulkemaan urheilukentän maavallien päältä, jotta reitille saadaan topografian vaihteluita. Reitille rakennetaan myös yksi uusi mäki. Kuntorata valaistaan.

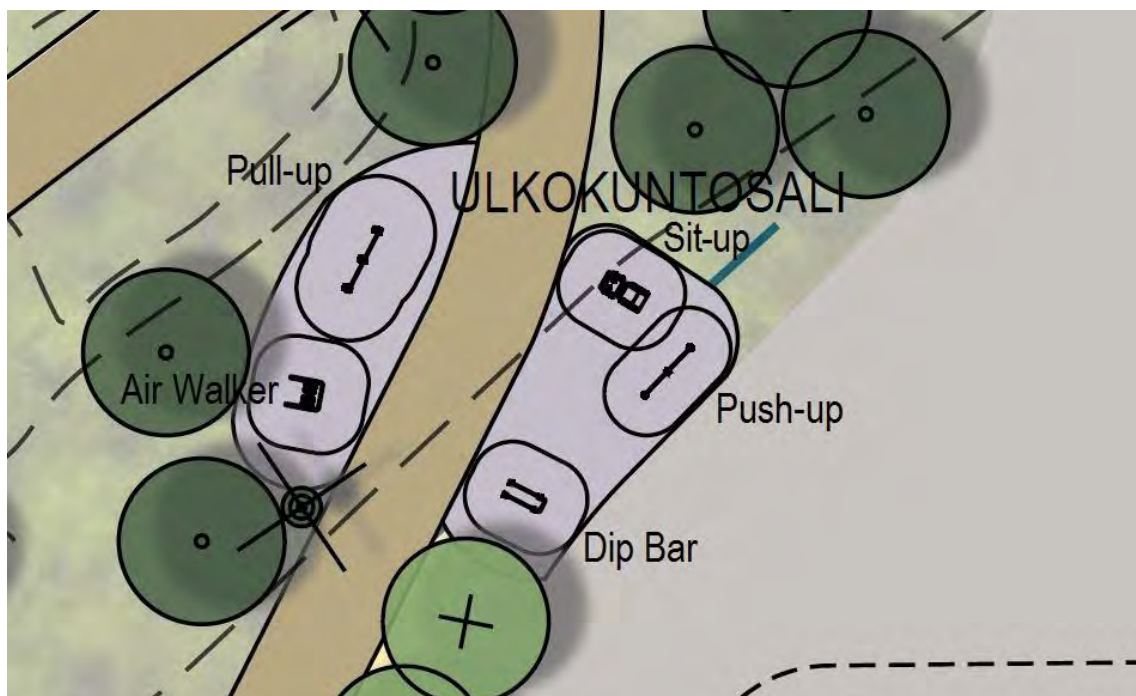
Kuntoradan leveys mitoitetaan hiihtotapojen vaatimilla uraleveyksillä. Kärkiniemen kuntoradalle tehdään talvisin hiihtolatu, jolla voidaan hiihtää vapaata ja perinteistä hiihtotapaa rinnakkain. Tällöin uraleveyden tulee olla vähintään 3,5 metriä. Yksisuuntaisen kuntoradan leveys tulee olemaan 4 metriä ja pysäköintialueelle vievän kaksisuuntaisen pistoladun 5 metriä. Pistolatu mitoitetaan

leveämmäksi, jotta hiihtouralle saadaan rinnakkain yksi vapaan ja kaksi perinteisen hiihtotavan latua. (Pylväs, Hakala, Hentilä, Peltonen & Rautio 2006, 18.) Talvella suositellaan vastapäivään menevää kiertosuuntaa.

Kuntoradan pinnoitteena käytetään hake-sorasekoitusta, jossa on 60 % haketta ja 40 % mursketta tai soraa. Tällöin reitin pinnasta tulee joustava, muttei liian pehmeä. Pinnoitteen paksuus on 40 mm. Parin vuoden päästä sekoituksen päälle voidaan levittää 20–30 mm paksuinen kerros purua. (Rautiainen 2003, 78.) Haketta saadaan muun muassa puista, jotka kaadetaan kuntoreitin levenämisen yhteydessä. Kuntoreitin ja hiihtoladun turvallisuutta parannetaan opasteilla ja maisemahoidolla.

6.3.2 Ulkokuntosali

Ulkokuntosali on lihaskuntaa ylläpitävistä ja kohottavista toiminnoista koostuva liikunta-alue, johon sijoitetaan sisäkuntosalilaitteista tutut perustoiminnot. Kuntosali rakennetaan kuntoradan varteen lähelle tenniskenttää niin, että harjoittelemaan voi poiketa esimerkiksi lenkin jälkeen (kuvio 10). Kulku mahdollistetaan myös kivituhkakentän kautta, jolloin myös välineiden huolto helpottuu.

KUVIO 10. Ulkokuntosali ja liikuntavälineiden sijoittelu

Kuntosaliin valittiin viisi liikuntavälinettä (kuvio 11), jotka mahdollistavat koko kehon lihashuollon mahdollisimman kattavasti. Lappset Groupin Sport-tuotesarjasta valitut välineet ovat tuotenimiltään Air Walker, Sit-up, Dip Bar, Pull-up sekä Push-up. Tuotteiden väriteemoiksi suositellaan harmaata (Air Walker ja Sit-up) sekä Solidia (Dip Bar, Pull-up ja Push-up). Solid-väriteemassa puuosat ovat ruskeita ja metalliosat hohtoharmaita (Lappset Group Oy 2015b, viitattu 1.5.2015). Liikuntavälineiden sijoittelussa otettiin huomioon valmistajan edellyttämät turva-alueet.

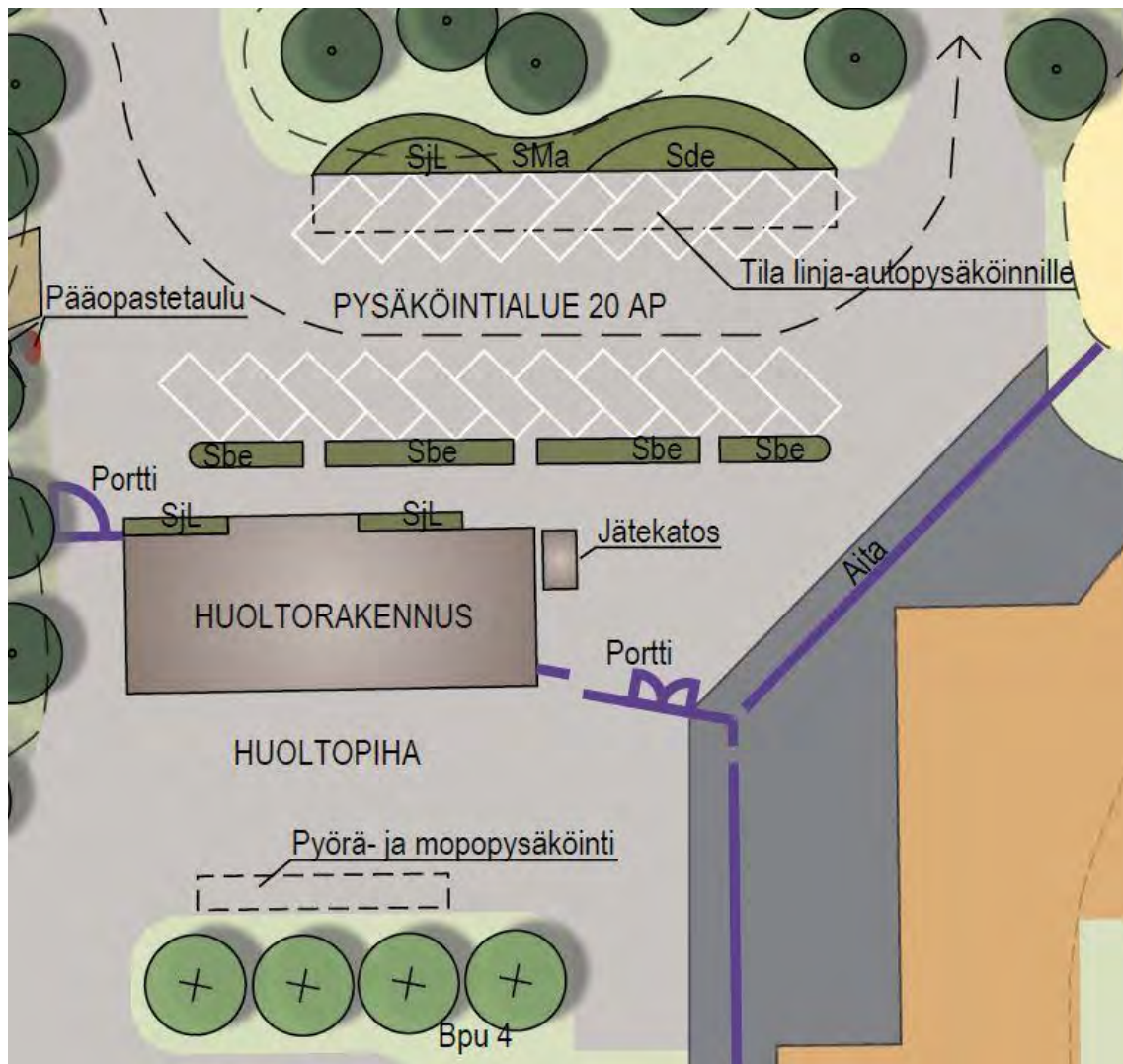
KUVIO 11. Esimerkkejä ulkokuntosalin liikuntavälineistä (Lappset Group Oy 2015c, viitattu 1.5.2015)

Ulkokuntosalin pinnoitemateriaalina käytetään EG-Tradingin EcoSurface turva-alustaa. EcoSurface on kierrätyskumimateriaalista valmistettu saumaton ja turvallinen kumipinnoite, joka sopii hyvin metsämaisemaan. Pinnoitteen vahvuutena on myös se, ettei se vaadi syviä perustuksia ja on helppo asentaa. Ulkokuntosalissa käytetään beigeä värisävyä. (EG-Trading Oy 2015, viitattu 26.4.2015.)

6.3.3 Pysäköinti

Kärkiniemen urheilukentän pysäköintialue säilyy nykyisellä paikallaan, mutta sen toimivuutta ja viihtyisyyttä parannetaan. Henkilöautojen pysäköinnissä käytetään 45 asteen vinopysäköintiä (kuvio 12), jotta autopaikkojen määrä saadaan maksimoitua. Autopaikkarivien väliin jäävä tila on

5 metriä. Autopaikan koko on 2,5 x 5 metriä. (Rakennustieto 2010, 3-4.) Pysäköintialue maise-
moidaan viihtyisämmäksi penssilla, jotta alue näyttää kutsuvalta myös silloin, kun pysäköityjä
autoja on vain vähän tai ei ollenkaan. Pysäköintialueella on tilaa 20 autolle. Autojen pääsyä huol-
topihalle rajoitetaan aidoilla. Tapahtumien aikaan pysäköintiä voidaan ohjata huoltopihalle, kivi-
tuhkakentälle ja Kärkiniementien varteen.

KUVIO 12. Pysäköintialue

Linja-autoille varataan pysäköintitilaa alueen pohjoispuolella. Henkilöautoa suurempien ajoneuvo-
jen pysäköinti on mahdollistettava, koska urheilukentällä järjestetään kilpailuja. Linja-
autopaikkojen ollessa käytössä pysäköinti metsäsaarekkeen reunaan ei ole mahdollista henkilö-
autoille. Linja-autopaikan kokona käytettiin 16 x 3,5 metriä (Rakennustieto 2010, 5).

Pysäköintialueen pinnoitteessa huomioidaan routiva maaperä. Asfaltti halkeilee routimisen takia ja näyttää epäsiistiltä, minkä lisäksi sen kunnostaminen on työlästä. Tämän takia pinnoitteena käytetään kivituhkaa, jota voidaan helposti lisätä tai poistaa. Pysäköintialue voidaan myös lanata keväisin, jolloin korjataan routimisesta syntyneet epätasaisuudet. Pysäköintiä selkeytetään autopaikkoja osoittavin liikennemerkein. Opasteina käytetään tieliikenneasetuksen mukaisia merkkejä tai merkintöjä. (Rakennustieto 2010, 6.)

Pyörä- ja mopopysäköinti ohjataan huoltopihalle. Polkupyörätelineenä käytetään yksipuolista kiinteästi asennettavaa telinettä, jonka pyöräpaikkojen välinen etäisyys on mielellään yli 50 cm. Tiheiden pyörätelineiden ongelmana on, että vain joka toista pyöräpaikkaa käytetään. (Celis & Bolling-Ladegaard, 13.)

6.4 Rakenteet ja varusteet

Uusilla rakenteilla ja varusteilla parannetaan liikuntapaikkojen viihtyisyyttä, käyttöaikaa ja turvallisuutta. Virkistysalueelle suunnitelluissa rakenteissa ja varustuksessa otettiin huomioon niiden sopivuus maaseudun taajamaympäristöön. Ylläpitotöissä on panostettava niiden huoltoon, jotta ne ovat mahdollisimman toimivia ja pitkäikäisiä.

6.4.1 Katsomo ja aidat

Yleisurheilukentälle rakennetaan katsojien ja urheilijoiden viihtyvyyden lisäämiseksi puinen maa-vallikatsomo. Katsomossa voidaan esimerkiksi seurata urheilusuurituksia ja vaihtaa varusteita. Se sijoitetaan juoksuradan suuntaiseen rinteeseen keskelle pääsuuraa. Katsomon pituus on noin 15 metriä.

Kärkiniemen urheilukentän ongelmana on ollut ilkeä ja asiaton moottoriajoneuvoilla ajo, jota pyritään vähentämään tilaajan toiveesta aidoilla (Äijälä, keskustelu 26.2.2015). Yleisurheilukentällä katsomon ja juoksuradan väliin on tapana tehdä yleisökaide yleisen turvallisuuden takaamiseksi (Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002, 69). Kärkiniemen urheilukentällä on tällä hetkellä kahta eri aitamallia, joista toista (kuvio 13) käytetään uusissa aidoissa. Aitoihin tehdään portteja ja kulkuaukkoja huoltoliikennettä ja käyttäjiä varten. Puisella aitamallilla tavoitellaan selkeästi rajaavaa elementtiä, joka ei kuitenkaan karkota satunnaisia harrastajia liikuntapaikalta.

Aidan korkeus on 900–1000 mm ja sen on oltava niin tukeva, että se kestää sille nojaamisesta tulevan kuorman.

KUVIO 13. Esimerkki aitamallista, jota käytetään Kärkiniemen urheilukentällä

6.4.2 Valaistus

Kärkiniemen virkistysalueelle lisätään valaistusta kuntoreitin varteen. Tällä hetkellä hiihtolatuna toimivalla reitillä ei ole valaistusta, joten toimivan ja kustannustehokkaan valaistusjärjestelmän asentamisen avulla pidennetään kuntoreitin käyttöaikaa merkittävästi erityisesti talvella. Uuden valaistun kuntoreitin pituus on noin 3,3 km. Urheilukentän valaistustaso säilytetään ennallaan.

Kuntoreitin valaistuksessa käytetään mahdollisuuksien mukaan älykästä led-valaistusta, joka on normaalia katuvalaistusta energiatehokkaampi. Energiansäästö ja kustannustehokkuus perustuvat valaistustason ohjaukseen. Valaistustehoa esimerkiksi pienennetään yöajaksi tai se voi toimia liiketunnistimilla. (Valopaa 2015, viitattu 26.4.2015.)

6.4.3 Opasteet

Suunnittelualueella tarvitaan opastusta pääasiassa kuntoradalla ja hiihtoladulla, jotta liikuntapaikan käyttäjiä voidaan ohjata ja varoittaa oikealla tavalla. Opasteita on kahdenlaisia: pääopaste sekä opasteviittoja. Opasteviittoja on kuntoradan varressa osoittamassa oikeaa kiertosuuntaa ja matkan pituutta. Risteysalueilla on oltava riittävä opastus.

Liikuntapaikan pääopastetaulu sijoitetaan lähelle pysäköintialuetta kuntoradan lähtöpisteeseen. Pääopastetaulussa kuvataan kuntorata kartalla, sen vaativuusluokka sekä palveluvarustus. Lisäksi taulussa on liikuntapaikan osoite, yleinen hätänumero ja tieto liikuntapaikan ylläpitäjästä. Pääopastetauluun voidaan varata tilaa myös esimerkiksi ilmoituksille.

6.5 Istutettava kasvillisuus

Kärkiniemen urheilukentän ympäristöön istutettavan uuden kasvillisuuden tarkoitus on rajata näkyvyyttä, suojata tuulelta ja melulta, jäsentää tiloja sekä luoda viihtyisämpiä alueita. Istutettavat kasvit ovat puita ja pensaita. Kasvivalinnoissa otettiin huomioon kasvien kasvutapa, kasvupaikka, koko, kukinnan väri, syysväri sekä helppohoitoisuus. Yleissuunnitelmassa kasvillisuus on merkitty sekä alueina että lyhenteinä. Lyhenteiden selitteet ja kasvilajit on luetteloitu taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Kasvillisuusluettelo ja kasvilyhenteiden selitteet

Lyhenne	Tieteellinen nimi	Suomalainen nimi
Agl	<i>Alnus glutinosa</i>	Tervaleppä
Bpu	<i>Betula pubescens</i>	Hieskoivu
Ppu	<i>Pinus pumila</i>	Pensassembra
Sau	<i>Sorbus aucuparia</i>	Kotipihlaja
Sbe	<i>Spiraea betulifolia</i>	Koivuangervo
Sde	<i>Spiraea densiflora</i>	Rinneangervo
SjL	<i>Spiraea japonica</i> 'Little Princess'	Keijuangervo
SMA	<i>Spiraea</i> 'Martti'	Kiiminginangervo

Urheilukentän maavalleihin istutetaan lehtipuita tuulensuojaksi ja parantamaan alueiden viihtyisyyttä. Yleisurheilukentän pohjoispuolen valliin istutetaan kotipihlajia (*Sorbus aucuparia*) ja tervaleppiä (*Alnus glutinosa*). Molemmat lajit kestävät hyvin tuulta syvän juuristonsa ansiosta, ja ovat lisäksi helppohoitoisia, nopeakasvuisia ja luontoympäristöön soveltuvia lajeja (Räty 2009, 109, 134). Juoksuradan pääsuoran suuntaisen vallin päälle istutetaan kotipihlajia ja hieskoivuja (*Betula pubescens*). Puut istutetaan ryhmiin. Koska lehtipuut varjostavat niiden alapuolista kasvillisuutta, hillitsevät ne myös niittykasvillisuuden kasvua.

Kivituhkakentän laajaa tilaa rajataan istuttamalla sen ympärille hieskoivuja ja kotipihlajia. Kivituhkakentän ja kuntoradan väliin istutetaan puita erottamaan eri liikuntatoiminnot toisistaan ja hillitsemään kentän reuna-alueiden kasvillisuutta. Puurivistöllä myös luodaan miellyttävä reitti lenkkeilijöille. Kivituhkakentän ja huoltopihan väliin istutetaan myös rivi hieskoivuja rajaamaan tiloja. Avoimen tilan jäsentämisellä toivotaan olevan epäasiallista oleskelua vähentävä vaikutus.

Viihtyisyyttä parannetaan myös uusilla pensaille, joita sijoitetaan pysäköintialueelle, huoltorakennuksen edustalle ja maavallille lähelle katsomoa. Maavallin päälle lehtipuuryhmien viereen istutetaan pensassembroja (*Pinus pumila*), jotka ovat tiheitä, maata peittäviä ja helppohoitoisia havukasveja (Räty 2009, 164). Sisäänkäynnin puoleiseen rinteeseen istutetaan vaaleanpunakukkaisista rinneangervoista (*Spiraea densiflora*).

Pysäköintialuetta jäsentämään ja maisemoimaan istutetaan koivuangervoja (*Spiraea betulifolia*). Laji on kasvutavaltaan hyvin tiheä, tasaisen pyöreäkö ja matala. Se sopii hyvin liikennealueille, sillä se kestää hyvin lumen painoa ja leikkausta. Koivuangervolla on myös näyttävä syysväri ja valkoinen kukinta. (Räty 2009, 92.) Sisäänkäynnin maisemoimiseksi huoltorakennuksen eteen istutetaan keijuangervoja (*Spiraea japonica* 'Little Princess'). Ne ovat vaaleanpunakukkaisia pensaita, jotka kukkivat koivuangervon jälkeen heinäkuussa (Räty 2009, 94). Lisäksi pysäköintialueen ja tien väliseen metsäsaarekkeeseen tehdään pensasalue, johon istutetaan keijuangervoja, kiiminginangervoja (*Spiraea* 'Martti'), rinneangervoja ja pensassembroja.

6.6 Maisemanhoito

Kärkiniemen virkistysalueelle ehdotetaan maisemanhoitotöitä, jotka on jaettu kolmeen eri toimenpiteeseen. Maisemanhoidon tavoitteena on sekä parantaa alueen viihtyisyyttä ja imagoa että

liikuntapaikkojen turvallisuutta. Hoitokohteet on esitetty maisemanhoidon kehittämissuunnitelmassa (kuvio 14).

KUVIO 14. Maisemanhoitokohteet ja -toimenpiteet

6.6.1 Tiheä ja monikerroksellinen suojametsä

Ruukin Pekkalankankaalla, Kärkiniemen pohjoispuolella, on laajoja peltoalueita, jotka ovat avoimutensa vuoksi erittäin tuulisia. Erityisesti pohjois- ja luoteistuulen aikaan tuulee pelloilta Kärkiniemen urheilukentälle, mikä vaikuttaa yleisurheilukentän suorituspaikkojen ja jalkapallokentän olosuhteisiin. Tuulisuutta on jo aikaisemmin pyritty vähentämään maastonmuotoilulla, mutta tehokas tuulensuoja koostuu maakumpujen lisäksi monikerroksellisesta kasvillisuudesta. Peltoa rajaavan kapean metsikön ongelmana on, että suuret puut kaatuvat kovassa tuulessa. Erityisesti rauduskoivu on vanhana herkkä kaatumaan myrskytuulessa, koska iäkkäällä puulla ei ole enää paljon syviä vertikaalijuuria (Räty 2009, 111).

Urheilukentän ja Pekkalankankaan peltojen välinen metsä (kuvio 15) kehitetään suojametsäksi, joka suojaa suorituspaikkoja tuulelta mahdollisimman hyvin. Puusto kehitetään eri-

ikäisrakenteiseksi, jolloin metsässä kasvaa sekaisin eri kehitysvaiheissa olevia puita pienistä taimista järeisiin puihin. Näin metsä säilyy koko ajan peitteisenä ja monikerroksellisenä. Koska suojametsän uudistuminen perustuu luontaiseen taimettumiseen, tarvitaan metsään aukkoja uudistumisen turvaamiseksi. Pienissä aukoissa on kuitenkin lehtomaisella ja tuoreella kankaalla suuri heinittymisriski, joten vesakontorjunta on tarpeen. (Metsänhoidon suositukset 2014, 71, 73.)

KUVIO 15. Yleisurheilukentän ja Pekkalanankaan peltojen välissä oleva metsikkö

6.6.2 Puoliavoin näkymä

Kuntoradan risteyskohdissa sekä entisen tärpättitehtaan ympäristössä metsää harvennetaan puoliavoimeksi, jotta puuston läpi saadaan aikaan näkymiä. Riittävät näkemäalueet ovat tärkeitä kuntoradalla sekä turvallisuussyistä että käyttömukavuuden kannalta. Huono näkyvyys altistaa onnettomuuksille erityisesti risteysalueilla. Kuntoradan risteyksissä puusto harvennetaan niin, että näkemäalueelle jää yksittäisiä runkopuita ja näkemätason (0,8 metriä) alapuolista kasvillisuutta. (Rautiainen 2003, 59.)

Puoliavoimia näkymiä tehdään myös kuntoradan ja entisen tärpättitehtaan välissä olevaan metsään. Tärpättitehdas on tärkeä maamerkki ja arvokas kulttuurihistoriallinen kohde, joten tehtaan

esiintuonnilla saadaan reitille elämyksellisyyttä. Myös itse tehdasrakennus pitäisi pitää edustavassa kunnossa ja sen lähiympäristö siistinä.

6.6.3 Raivattava kasvillisuus

Liikuntapaikkojen viihtyisyyteen ja imagoon vaikuttaa oleellisesti epäsiisti ja hoitamaton kasvillisuus. Kärkiniemen urheilukentällä on paljon pajuttuneita ja ruohottuneita alueita, jotka kaipaavat hoitamista. Raivauksen jälkeen osaan alueista istutetaan uutta kasvillisuutta, kuten puita.

Urheilukentän kivituhkakentän reuna-alueilla kasvaa paljon pajua, horsmaa sekä muita suurruohoja (kuvio 16). Kasvillisuus raivataan ja raivausjätteet poistetaan. Jatkossa reuna-alueet hoidetaan niittynä tai nurmikkona, millä ylläpidetään siistiä ilmettä. Istutettavat lehtipuut pitävät kasvillisuutta kurissa.

KUVIO 16. Kivituhkakentän vieressä oleva pajukko raivataan

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelman lähtökohtina olivat Kärkiniemen virkistysalueen urheilun ja vapaa-ajantoimintojen turvaaminen ja kehittäminen Ruukin taajaman asema-kaavamuutosprosessin aikana. Virkistysalueen liikuntamahdollisuuksia ja viihtyisyyttä parannettiin viheraluesuunnittelun keinoin. Kärkiniemessä oli ajankohtaista myös 1980-luvulla rakennettujen liikuntatoimintojen päivittäminen vastaamaan nykypäivän liikuntaharrastajien ja kuntourheilijoiden vaatimuksia. Opinnäytetyön lopputuloksena on kehittämissuunnitelma, joka koostuu koko Kärkiniemen virkistysalueelle tehdyistä liikuntatoimintojen, topografian ja maisemanhoidon kehittämissuunnitelmista sekä Kärkiniemen urheilukentän yleissuunnitelmasta.

Virkistysalueen suunnitteluratkaisuissa kiinnitettiin huomiota suomalaisen liikuntakulttuurin muutokseen ja siihen, miten liikuntapaikat kunnostetaan vastaamaan käyttäjien tarpeita pitkälle tulevaisuuteen. Liikuntatoimintojen valinnassa huomioitiin nykypäivän ja lähitulevaisuuden suosituimmat liikuntamuodot ja -tavat, joten virkistysalueella voi jatkossa muun muassa lenkkeillä, pyöräillä, hiihtää, harjoitella kuntosalilla, pelata jalkapalloa, harrastaa sauvakävelyä ja uida. Erityisesti senioreiden suosimiin liikuntamuotoihin ja esteettömyyteen kiinnitettiin huomiota, sillä väestörakenteen muuttuessa seniorikansalaisten liikunnan lisäämistä ja turvaamista pidettiin tärkeänä. Kärkiniemen virkistysalue suunniteltiin kestävien, taloudellisten, ekologisten ja liikunnallisten periaatteiden mukaisesti laajoille käyttäjäryhmille soveltuvaksi. Eri liikuntalajien harrastajat sekä kilpa- ja harrasteurheilijat pystyvät liikkumaan virkistysalueella yhdessä.

Suunnittelussa pyrittiin erityisesti parantamaan liikuntapaikkojen viihtyisyyttä ja virkistysalueen imagoa. Istutettava kasvillisuus ja maisemanhoitotoimenpiteet lisäävät käyttömukavuutta sekä luovat esteettisemmän ympäristön. Alueen uudistamisessa kunnioitettiin paikallista kulttuuria sekä 1980-luvun symmetrisyyttä, joka on selkeästi nähtävillä Kärkiniemen urheilukentällä. Modernia teknologiaa hyödynnetään esimerkiksi energiatehokkaassa valaistuksessa. Elämyksellinen, viihtyisä ja toimiva viheralue houkuttelee myös satunnaisia käyttäjiä, mikä on tärkeää, kun halutaan lisätä väestön fyysistä aktiivisuutta.

Opinnäytetyön avulla Siikajoen kunta voi kehittää Kärkiniemen virkistysalueen liikuntapalveluja entistä paremmiksi. Kehittämissuunnitelma on tehty niin, että sitä on helppo hyödyntää alueen tarkemmassa suunnittelussa. Suunnitelmassa esitettyjen ehdotuksien lisäksi Kärkiniemen liikun-

ta- ja virkistysmahdollisuuksia tulisi lisätä kunnostamalla Kärkiniemen pohjoispuolen venevalkama viralliseksi uimapaikaksi, lisäämällä rannan luontopolun varteen opastetauluja ja rakentamalla Kärkinimeen ekologinen metsäleikkipuisto, jonka avulla lisätään erityisesti päiväkotikäisten lasten liikuntamahdollisuuksia. Koko Kärkiniemen virkistysalueelle olisi hyvä tehdä myös metsänhoidon toimenpiteitä.

Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelmassa puututtiin myös liikunnan eriarvoistumiseen. Koska liikuntapalvelujen käyttömaksut ovat nousussa, suunniteltiin Kärkiniemeen liikuntatoimintoja, jotka ovat kaikkien käyttäjien käytettävissä ilman erillistä maksua. Tällä mahdollistetaan myös vähävaraisten ja lapsiperheiden liikunnan harrastaminen. Esimerkiksi ulkokuntosali on ilmainen vaihtoehto sisätiloissa suoritettavan kuntosaliharjoittelun rinnalla. Tulevaisuudessa esimerkiksi lähikirjaston palveluja voitaisiin kehittää niin, että kirjastosta olisi mahdollista lainata moniin eri liikuntamuotoihin tarvittavia välineitä. Tällä tavoin liikuntalajien kokeileminen helpottuisi, koska liikuntavälineitä ei tarvitsisi ostaa itse. Mallia voisi soveltaa myös muissa kunnan kirjastoissa sekä toisissa kunnissa ja kaupungeissa.

Kasvava osa suomalaisista harrastaa liikuntaa liian vähän pitääkseen yllä hyvää yleiskuntoa. Ihmiset liikkuvat liian vähän etenkin arjessa. Ongelman ratkaisemiseksi liikuntakulttuurin on uudistuttava vastaamaan nykypäivän haasteisiin esimerkiksi edistämällä liikunnallista elämäntapaa ja kehittämällä väestön terveyttä edistävää liikuntaa. Uudistuminen ei ole kuitenkaan yksin liikunta-alan tehtävä, vaan se vaatii useiden eri toimialojen yhteistyötä. Liikuntapaikka- ja viheraluesuunnittelulla on tässä kehityksessä tärkeä rooli. Ammattimaisella suunnittelulla voidaan kehittää ja ylläpitää liikuntapaikkojen viihtyisyyttä ja toimivuutta sekä luoda paikkoja ja tilaisuuksia liikkua. Liikuntanäkökulma tulisi huomioida laajemmin muussakin suunnittelussa, kuten väyläsuunnittelussa, kaavoituksessa ja viheralueilla. Tämän opinnäytetyön tavoitteena onkin kiinnittää myös viheralan huomio liikuntakulttuurin uudistamiseen ja herättää keskustelua viheralueiden toiminnallisuuden ja liikunnallisuuden lisäämisestä sekä liikuntapaikkojen toimintojen nykyaikaisamisesta.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tuloksena Kärkiniemen virkistysalueelle tehtiin liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelma, jossa otettiin huomioon suomalaisen liikuntakulttuurin kehittyminen ja noudatettiin pitkäjänteisen liikuntapaikkasuunnittelun periaatteita. Tutkimustyön pohjalta laadittu kehittämissuunnitelma on tilaajalle ajankohtainen, sillä kaavoitusprosessin yhteydessä paikallisten liikuntamahdollisuudet on säilytettävä virkistysalueen muutoksista huolimatta.

Työn aihe on ajankohtainen, sillä suomalaisten liikuntakäyttäytymiseen on saatava muutos mahdollisimman nopeasti. Nykyinen kehitys ajaa maamme tilanteeseen, jossa väestön terveys on heikko ja liikuntamahdollisuudet epätasa-arvoisia. Liiallisen istumisen takia tuki- ja liikuntaelinsairauksista kärsitään jo nuorena, mikä tietää yhteiskunnalle huomattavia kustannuksia. Viheralalla haasteeseen voidaan vastata suunnittelemalla ja rakentamalla monipuolisia liikuntamahdollisuuksia eri viheralueille. Kaikki ympäristöt voivat toimia liikuntapaikkoina, mikä täytyy muistaa suunnittelussa kaavoituksesta lähtien. Puistoihin, kaupunkikeskustoihin, vesi- ja metsäalueille sekä pihoihin voidaan suunnitella alueen tarjoamien mahdollisuuksien ja tarpeiden mukaan käyttäjät ja väestörakenne huomioon ottavia liikuntamahdollisuuksia.

Opinnäytetyön tuloksena laadittua kehittämissuunnitelmaa voidaan käyttää Kärkiniemen virkistysalueen kehittämistyössä ja jatkosuunnittelussa. Ennen uusien liikuntatoimintojen rakentamista suunnitelmasta tulisi tehdä tarkka työselostus ja rakennuspiirustukset. Rakennettaville alueille tulee tehdä mittauksia, joiden perusteella päätetään alueelle tulevien reittien ja rakenteiden tarkat korot sekä varmistetaan kasvillisuuden sijainti. Mittausten ja muiden tarkistusten perusteella suunnitelmaan tehdään tarvittavat muutokset. Opinnäytetyö tarjoaa myös monipuolisesti tietoa liikuntapaikkasuunnittelusta, jota voidaan hyödyntää vastaavanlaisissa peruskorjaushankkeissa sekä uusien liikuntapaikkojen suunnittelussa. Työn teoriapohja tarjoaa viheralalle tietoa liikuntakulttuurin uudistamisesta sekä liikuntapaikkasuunnittelussa huomioitavista tekijöistä.

Toivon, että tämä opinnäytetyö herättää viheralan huomion ja kiinnostuksen liikuntakulttuurin uudistamiseen sekä viheralueiden toiminnallisuuden ja liikunnallisuuden lisäämiseen. Tällä työllä haluan myös itse osallistua liikuntakulttuurin uudistamiseen tuomalla esiin pitkäjänteisen liikuntapaikkasuunnittelun hyödyt ja viihtyisyyden merkityksen liikuntapaikoilla. Toivon myös, että työn

aihe herättäisi lukijoissa ajatuksia ja aktivoisi ihmisiä liikkumaan. Varmaa on, että tämä työ on saanut ainakin yhden ihmisen ulos liikkumaan: minut.

LÄHTEET

AIRIX Ympäristö 2012. Siikajoki. Ruukin asemaseudun osayleiskaava. Selostus 2012/06. Viitattu 5.3.2015,
http://paikkatieto.airix.fi/tietopankki/siikajoki/julkinen/ruukki_oyk/Ruukki_Asemaseudun_oyk_selostus.pdf.

AIRIX Ympäristö 2013. Siikajoki. Ruukki. Asemanseudun osayleiskaava 2030. Viitattu 6.3.2015,
paikkatieto.airix.fi/tietopankki/siikajoki/julkinen/ruukki_oyk/EHDOTUS_10000.pdf.

Aitto-oja, P. 2015. Tekninen johtaja, Siikajoen kunta. Keskustelu 26.2.2015. Tekijän hallussa.

Celis, P. & Bolling-Ladegaard E. (ei julkaisuvuotta) Bicycle parking manual. Kööpenhamina: The Danish Cyclists Federation.

EG-Trading Oy 2015. EcoSurface turva-alusta ja Filterpave lasimassa. Viitattu 26.4.2015,
http://www.eg-trading.fi/index.html?n=16058&cid=1860&cat_show=10.

Geologian tutkimuskeskus 2010. Maaperä 1:20 000. Viitattu 6.3.2015,
http://www.gtk.fi/export/sites/fi/tietopalvelut/hinnastot/GTK_aineistotuotelisenssi_2_v10.pdf.

Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi 2014. Viitattu 3.4.2015,
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140190.pdf>.

Helsingin kaupungin liikuntavirasto 2011. Lähiliikuntapakki 12/2011. Viitattu 15.4.2015,
<http://www.hel.fi/static/liv/lahiliikuntapakki122011.pdf>.

Jauhiainen, J. S. 2009. Green Space and Sport: Golf, Parkour and Other Post-Disciplinary Opportunities. Teoksessa P. Clark, M. Niemi & J. Niemelä (toim.) Sport, Recreation and Green Space in the European City. Helsinki: Finnish Literature Society, 199–208.

Kansallinen liikuntatutkimus 2015. Valo, Olympiakomitea, Paralympiakomitea & KIHU. Viitattu 4.4.2015, <http://www.sport.fi/tyoyhteisot/hyvat-kaytannot/tutkittua-tietoa/kansallinen-liikuntatutkimus>.

Kokkonen, J. 2013. Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Helsinki: Suomen urheilumuseosäätiö.

Koski, P. 2000. Maailma muuttuu, muuttuvatko seurat. Jyväskylä: Liikunnan kehittämiskeskus.

Lappset Group Oy 2015a. Terveysliikunnasta voimavaroja senioreille. Viitattu 3.4.2015, <http://www.lappset.fi/Tuotteet/Sport/Senior-Sport---Aktiivinen-Kolmas-Ika>.

Lappset Group Oy 2015b. Liikuntavälineiden värit. Viitattu 1.5.2015, <http://www.lappset.fi/Suunnittelu/Suunnittelijan-tyokalupakki/Liikuntavälineiden-varit>.

Lappset Group Oy 2015c. Sport. Viitattu 1.5.2015, <http://www.lappset.fi/Tuotteet/Tuotehaku/Tuotelistaus?productFamily=S0106&areaRange=-&ageRange=->.

Lempinen, M. 2015. Jättiselvitys junioriurheilun hinnoista: Tiesitkö, että maksat 87000 euroa lapsesi kiekkoharrastuksesta? Ilta-Sanomat. Viitattu 3.4.2015, <http://www.iltasanomat.fi/muutlajit/art-1425462046213.html>.

Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla 2008. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14. Viitattu 9.4.2015, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr14.pdf?lang=fi>.

Liikunta valintojen virrassa 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13. Viitattu 9.4.2013, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/tr13.pdf?lang=fi>.

Liikuntaliiketoiminnan ekosysteemin muutokset 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön raportteja 2014:20. Viitattu 10.4.2015, https://www.tem.fi/files/40524/TEMrap_20_2014_web_03072014.pdf.

Liinamaa, A. 2004. Kaikki eivät kierrä pururataa. *Liikunta & Tiede* 42 (4), 9–10.

Lipsanen, N. 2009. *Changing Places of Sport in the Light of Photographs: Helsinki 1976 & 2006*. Teoksessa P. Clark, M. Niemi & J. Niemelä (toim.) *Sport, Recreation and Green Space in the European City*. Helsinki: Finnish Literature Society, 184–195.

Maanmittauslaitos 2010. Maastotietokanta. Viitattu 6.3.2015, http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501.

Maanmittauslaitos 2015. Peruskarttarasteri. Viitattu 21.1.2015, http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501.

Metsänhoidon suositukset 2014. O. Äijälä, A. Koistinen, J. Sved, K. Vanhatalo, & P. Väisänen (toim.) *Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion julkaisuja*. Helsinki: Metsätalouden kehittämis-keskus Tapio.

Metsäntutkimuslaitos 2011. Monilähteen valtakunnan metsien inventoinnin (MVMI) kartta-aineisto 2011. Viitattu 8.2.2015, <http://kartta.metla.fi/MVMI-Lisenssi.pdf>.

Museovirasto 2009a. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Siikajoki. Pohjois-Pohjanmaa. Viitattu 5.3.2015, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx.

Museovirasto 2009b. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. Siikajoki. Pohjois-Pohjanmaa. Sahanseudun Katinhännän asuinalue. Viitattu 5.3.2015, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4848.

Mäntylä, K. 1990. *Liikunta 2025 skenaariot*. Suomalaisen liikuntakulttuurin kehityssuunnat yhteiskunnan muuttuessa. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura ry.

Niemelä, O. 2004. *Maasto ja kartta. Kartanvalmistajan ja kartankäyttäjän käsikirja*. Helsinki: Maanmittauslaitos, Genimap Oy & Suomen Kartografinen Seura ry.

Ojanperä, M. 2014. Kärkiniemen lopputyö. Maanmittausinsinööri, Siikajoen kunta. Sähköpostiviesti 10.10.2014.

Ojanperä, M. 2014. Maanmittausinsinööri, Siikajoen kunta. Keskustelu 12.12.2014.

Pelastakaa Lapset ry 2015. Entten tenttien pelistä pois! Lapsen ääni 2015 -raportti lasten kokemuksista köyhyydestä ja osallisuudesta. Viitattu 3.4.2015, <http://pelastakaa-lapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/b38b1486b2c7e38fbd8bf965f459e112/1428061696/application/pdf/3072727/Lapsen%20%C3%A4%C3%A4ni%20-raportti%20SUOMI.pdf>

Pelkonen, H. 1985. Ruukin Kärkiniemen urheilualueen pohjatutkimus. Oulu: Suunnittelukeskus Oy.

Pohjois-Pohjanmaan liitto 2005. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaava. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan liitto.

Pylväs, J., Hakala, J., Hentilä, H-L., Peltonen, N. & Rautio T. 2006. Maastohiihdon suorituspaiikat. Helsinki: Suomen Hiihtoliitto.

Pyykkönen, T. 2014. Liikuntaneuvosto rakennustelineillä. Liikunta & Tiede 51 (4), 84–86.

Rajaniemi, V. 2005. Liikuntapaikkarakentaminen ja maankäytön suunnittelu. Tutkimus eri väestöryhmät tasapuolisesti huomioon ottavasta liikuntapaikkasuunnittelusta ja sen kytkemisestä maankäyttö- ja rakennuslain mukaiseen kaavoitukseen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rakennustieto 2010. Pysäköintialueet. Sisäinen lähde. Viitattu 29.4.2015, <https://www.rakennustieto.fi/kortistot/rt/fi/index.html.stx>.

Rakennustieto 2012. Liikunta- ja virkistyspaikkojen rakenteiden tekniset toimivuusvaatimukset. Sisäinen lähde. Viitattu 15.4.2015, <https://www-rakennustieto-fi.ezp.oamk.fi:2047/infraryl/extra/yleista.html.stx>.

Rautiainen, A. 2003. Kuntoreitti. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK.

Räty, E. 2009. Viheralueiden puut ja pensaat. 5. köynnöksillä laajennettu painos. Helsinki: Taimistoviljelijät ry.

Salasuo, M. 2012. Uusi uljas maailma? Liikunta & Tiede 49 (4), 4–11.

Salminen, P. 1981. Urheilualuetutkimus: liikuntapaikkojen suunnitteluohjeet. Helsinki: Opetusministeriö.

Seppälä, Y. 1987. Suomalaisen liikuntakulttuurin tulevaisuuskuvat. Teoksessa T. Pyykkönen & Y. Seppälä (toim.) Suomalaisen liikuntakulttuurin tulevaisuuskuvat. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 12–19.

Siikajoen kunnanhallitus 2012. Valtuustoaloitteet (loppuun saatetut). Viitattu 8.3.2015, <http://www2.siikajoki.fi/d5web/kokous/20121467-5-866.PDF>.

Soini, T. 2009. Viherrakentajan käsikirja. Helsinki: Viherympäristöliitto ry.

Suomen Liikunta ja Urheilu 2011. Näköaloja laaja-alaisiin tasa-arvokysymyksiin. Kaikkien tasavertainen oikeus liikuntaan ja urheiluun. SLU-julkaisusarja 2011:5. Viitattu 3.4.2015, http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiZlsljwMTQvMDQvMjMvMDIfNDBfMDZfMzEyX1NMVV9SRVBFX2VzaXRIMV9uYWtvYWxvamFfRklOQUwucGRmII1d/SLU-REPE_esite1_nakoaloja_FINAL.pdf.

Suomen Liikunta ja Urheilu 2013. Miten liikuntapaikat aktivoivat ihmisiä liikkumaan? Uudis- ja peruskorjaushankkeiden vaikutus väestön liikunta-aktiivisuuteen. SLU-julkaisusarja 2013. Viitattu 6.4.2015, http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiZlsljwMTQvMTAvMDgvMTVfNDVfMTNfOTc2X01pdGVuX2xpaWt1bnRhcGFpa2F0X2FrdGl2b2l2YXRfcmFwb3J0dGlfa2V2eXQucGRmII1d/Miten%20liikuntapaikat%20aktivoivat_raportti_kevyt.pdf.

Suomen ympäristökeskus 2010. Valuma-aluejako. Viitattu 6.3.2015, <http://www.paikkatietoikkuna.fi/web/fi/kartta>.

Sweco Ympäristö Oy 2010. Ruukin Viherinfo. Viitattu 8.3.2015, <http://www.paikkatieto.airix.fi/paikkatieto/ruukki/>.

Talja, S. 2009. Sport for All? – Development of Sport Sites and Green Space in Helsinki Since the 1960s. Teoksessa P. Clark, M. Niemi & J. Niemelä (toim.) Sport, Recreation and Green Space in the European City. Helsinki: Finnish Literature Society, 41–57.

TGO The Great Outdoor Gym Company 2015. Energy Cross Trainer. Viitattu 10.4.2015, http://www.tgogc.com/Products/Green-Energy-Range/Energy-Cross-Trainer.html?cPath=7_13.

Tiihonen, A. 2015. Liikuntakulttuurin käsitteitä tiedetoimittajille. Viitattu 10.4.2015, http://www.miksiliikun.fi/wp-content/uploads/2012/08/Liikuntakulttuurin_k%C3%A4sitteit%C3%A4_Tiihonen2015.pdf.

Tilastokeskus 2012. Väestöennuste 2012–2016. Viitattu 1.4.2015, http://tilastokeskus.fi/til/vaenn/2012/vaenn_2012_2012-09-28_tie_001_fi.html.

Turpeinen, S., Jaako, J., Kankaanpää, A. & Hakamäki, M. 2011. Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33.

Urheilukenttien suunnittelu- ja rakentamisopas 2002. Jaakko Pöyry Infra. Opetusministeriön Liikuntapaikkajulkaisu 82. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Valkeinen, H., Mäki-Opas, T., Prättälä, R. & Borodulin, K. 2014. Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen. Tutkimuksesta tiiviisti. Helsinki: Terveystietokeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Valopaa 2015. Energiatietokas ja tarkoituksenmukainen katu- ja aluevalaistus. Viitattu 26.4.2015, http://www.valopaa.com/alykkaat_ratkaisut/alykas_katu-_ja_aluevalaistus.

Viheralueiden hoitoluokitus 2007. Viherystävällisyysliitto ry julkaisu 36. Helsinki: Viherystävällisyysliitto ry.

Vilmusenaho, R. 1984. Siikajokilaakson historia II. 1860–1960. Siikajoki: Siika-Pyhäjokialueen liitto.

Äijälä, M. 2015. Nuorisoliikuntasihteeri, Siikajoen kunta. Keskustelu 26.2.2015.

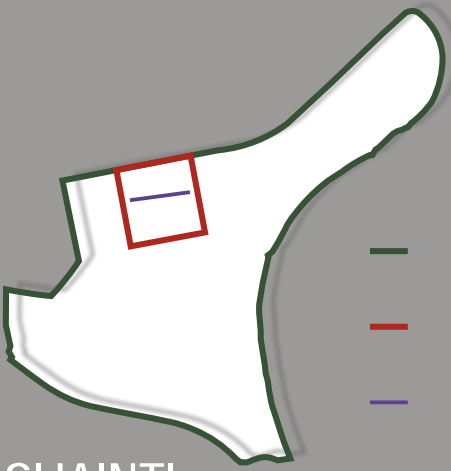

© Maria Hankala

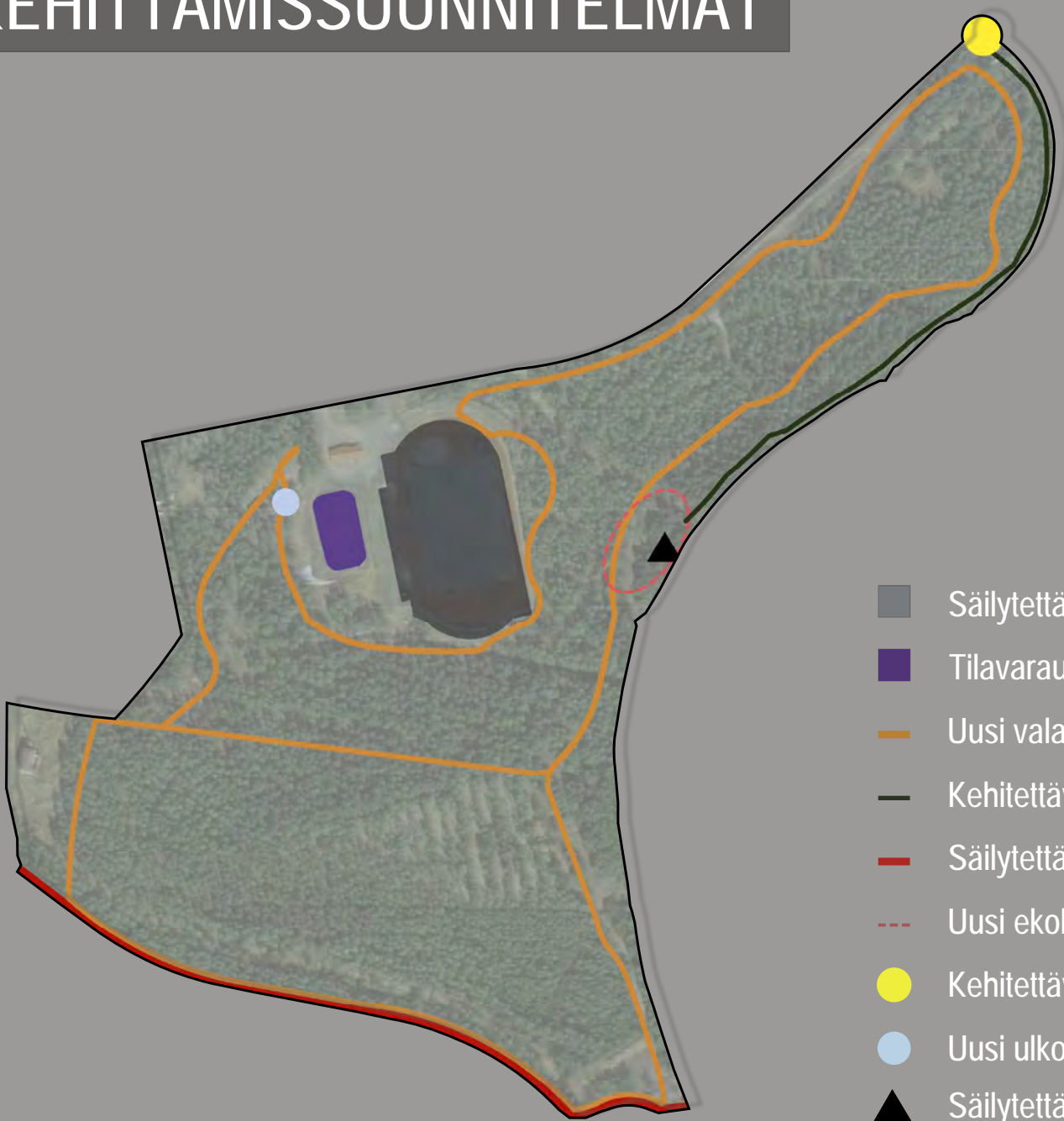
KEHITTÄMISSUUNNITELMAT

URHEILUKENTÄN
YLEISSUUNNITELMA 1:750

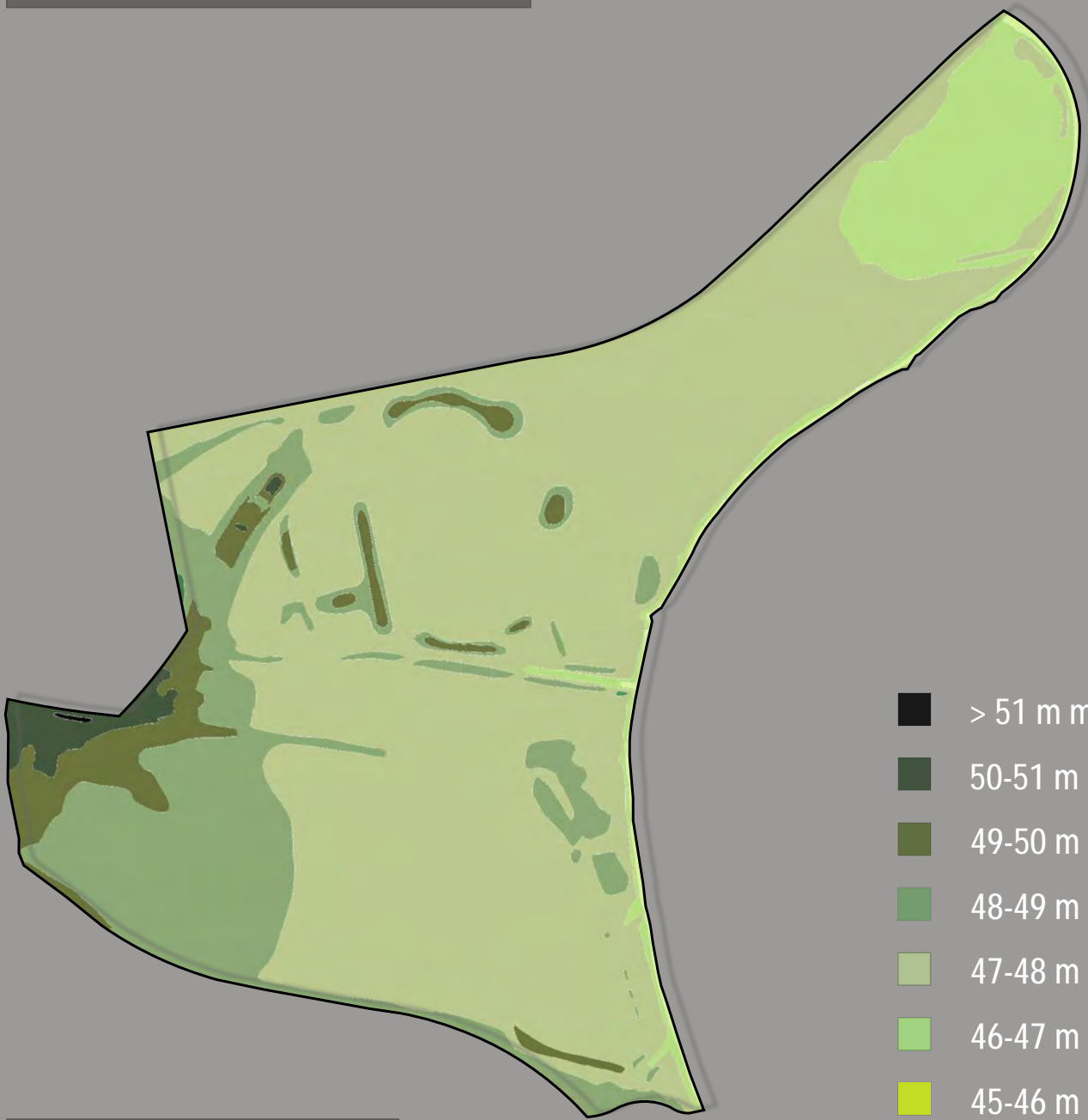

- Suunnittelualueen raja
- Yleissuunnitelman raja
- Poikkileikauspiirros A-A'

SIJAINTI

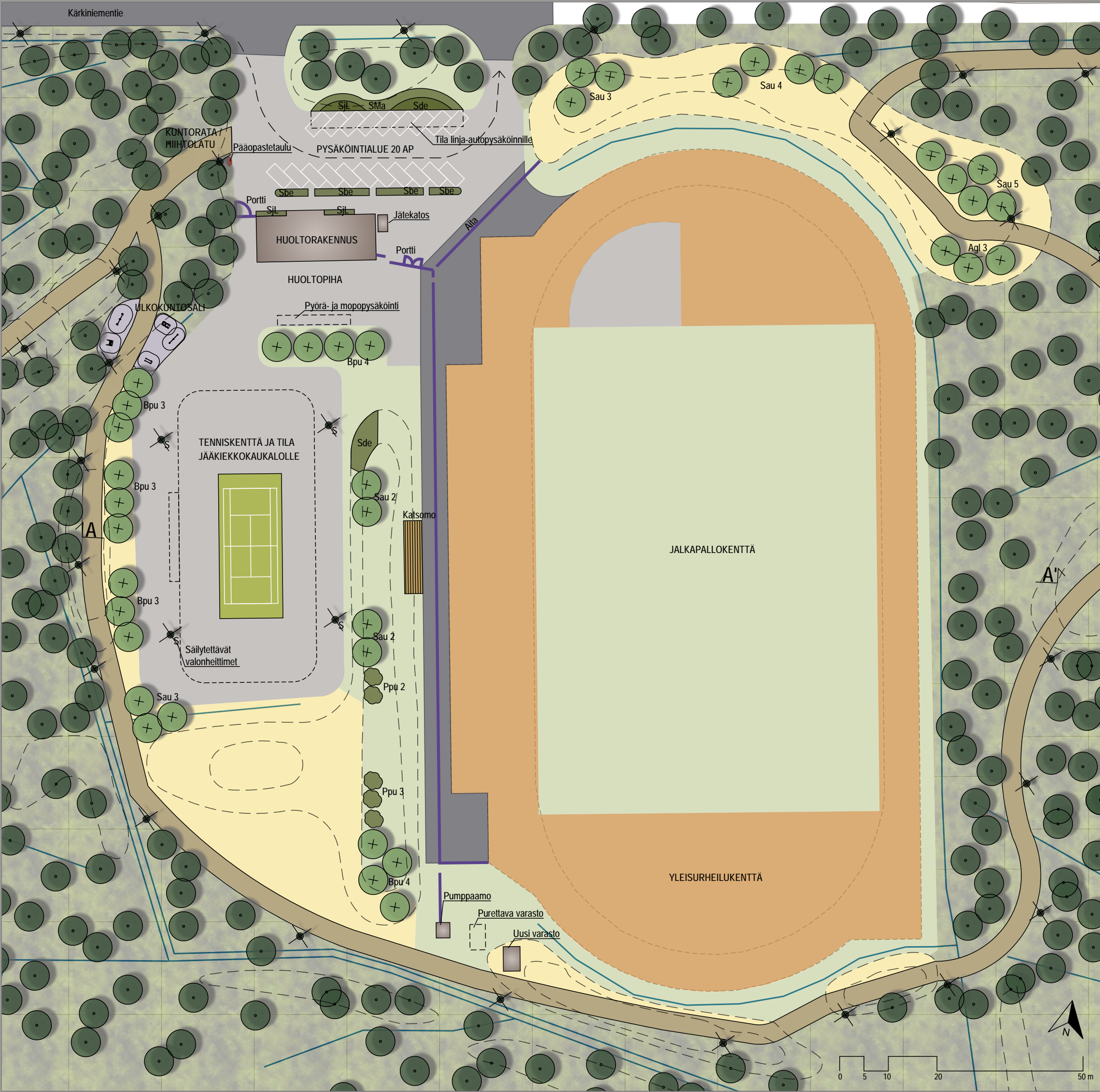
LIIKUNTATOIMINNOT 1:5000

TOPOGRAFIA 1:5000

MAISEMANHOITO 1:5000

MERKKIEN SELITTEET

- Säilytettävä metsänpohja
- Nurmikko A2, osittain uusittava
- Niitty B3, osittain uusittava
- Istutettava uusi pensasryhmä
- Hake-sorasekoitus uudelle kuntoreitille
- Säilytettävä asfaltti
- Kivituhka Ø 0-6 mm, perusparannettava
- Säilytettävä kestopäällyste
- Ecosurface turva-alusta ulkokuntosaliin
- Uusi puinen maavallikatsomo
- Säilytettävä lehti-/havupuu
- Istutettava uusi lehtipuu
- Säilytettävä / uusi valaisin
- Uusittava puuaita
- Oja

LEIKKAUS A-A'

K. OSA Ruukki	KORTTELITILA Kärkiniemi	TONTTINUMERO	VIRANOMAIKSEN MERKINTÖJÄ	JOUKON N°
RAKENNUSKORTIN NIMENPIDE Perusparantaminen			PIIRUSTUSLAJI Yleissuunnitelma	
RAKENNUSKORTIN NIMEN JA OSOITTE Kärkiniemen virkistysalue Kärkiniementie 11 92400 RUUKKI			PIIRUSTUKSEN SIALTO Kärkiniemen liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelma	MITTAAVAAT
OAMK OULUN AMMATTIKORKEAKOULU SAUNALA YMP	OULUN AMMATTIKORKEAKOULU TEKNIKAN JA LUONNONVARA-ALAN YKSIKKÖ 90250 OULU Kotkanle 1		TYÖ N°	PIIR N°
SAUNNITTELIJA Maria Hankala			PAIVÄYS 8.5.2015	YHT. HENKILÖ Maria Hankala